

[LISTOPAD - PROSINEC 1981]

Obsah

Eda Kriseová / Otisky [2-3]

Dietrich Bonhöffer / Půda pod nohama [4-9]

Vlastimil Třešňák / Foto [10]

Neuskutečnění korespondence

mezi mnou a Zuzanou H. [11 - 20]

Rebus a jiné básně [21-25]

Eda Kriseová / Co se stalo v blázinci - listopad [26-29]

Daniil Čarnov / Ukázky z díla - vybrali a přelo-

žili Luboš Dobrovský [30-83]

Ivan Kliša / Pánia [84-85]

Eugen Ionesco / Deník po špetkách [86-98]

[99-102]

Milan Jungmann / Čtení o Josefu Čapkově - spisovatel

Milan Uhde / Když sestoupí ohnivé jazyky [103-104]

Jan Trefulka / Americký konzumní realismus [105-107]

L. K. / Amatéri [108]

Ludivěk Vaculík / Raději o mně [109-114]

Copied from a type-written carbon copy (unbound sheets, A4), bound, continuously numbered and made available by DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN TSCHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and information purposes. Copyright continues to be held by each individual author and must be strictly observed. If clarification is required, please consult the Centre before publication of any item.
DOKUMENTATIONSZENTRUM, SCHWARZENBERG 6,
D-8533 SCHEINFELD, Tel. 09162/7761

Obsah

Eda Kriseová / Otisky

Mietrich Rohöffer / Páda pod nehasa

Vlastimil Třebáň / Foto

Neuskutečnění korespondence

mezi mnou a Zusanou H.

Rebas a jiné básně

Eda Kriseová / Co se stalo v blázinci - listopad

Daniil Charms / Ukázky z díla - vybrali a přelo-

žili Luboš Dobrovský

Ivan Klíma / Páda

Eugen Ionesco / Deník po špetkách

Milan Jungmann / Čtení o Josefu Čapkově - spisovatel

Milan Uhde / Když sestoupí ohnivé jazyky

Jan Trefulka / Americký konzumní realismus

I. K. / Amatéři

Bohumil Vaculík / Naději o mně

Eda Krissová

O T I S K Y

/Věnováno R.N./

1.

Své tělo v písek otiakují,
 voda ho zaplaví,
 své tělo v kámen obtahují,
 vítr je vyřáse,
 své tělo stínem do cesty vykreslím,
 tma zí ho pohltí.

Své tělo muži dám,
 usne a není.

Já ale bdím.

Dětem jsem předala
 nehty a nehty,
 neřestí, vlasy,
 zelené chalupy.

Samá se vznáším,
 duhová bublina
 těhotná tma.

Kulaté,

vesmír stožený v sobě,
 oválnou prašinou napnutou duhu.

Okamžik zření.

Světlo a tma.

Teď. Na rozhraní.

2.

Svátelná těla krajinou chodí,
pravěkou, dnešní.

Na březích leží pračávných soří,
sedí u zaniklých hor.

Bloudí a bloudí krajinou bdění.

Duch padne, vzroste stroz.

Uschne a utone

ve vodách hlubokých,

zkašení, není.

A zase jen duch, bublina,

ve vejci zakletá,

hloučí se, blouká,

duhový balón,

krajinou pravěkou,

krajinou zření,

viděný náhodou,

s milosti.

Na rozhraní.

3.

Táží se, přáteli,

zda život je jas

a smrt že je tma,

jak povídá se v kraji,

a není-li tomu naopak.

P ů d a p o d n o h a m a

(Dopis přátelům z nacistického vězení, vánoce 1942)

Deset let je v životě každého člověka dlouhá doba. Poněvadž čas je to nejocennější, co máme, to nepřivolatelné, znepokojuje nás při každém pohledu nazpět myšlenka, zda jsme ho náhodou nepromrhali. Ztracený by byl ten čas, v kterém jsme nežili jako lidé, nezískávali zkušenosti, netvořili, nevychutnávali život, netrpěli. Ztracený čas je nenaplněný, prázdný čas. O uplynulých letech nic takového říci nemůžeme. Ztratili jsme sice mnoho nesmírně mnoho, ale ztracený čas to nebyl. Je pravda, že získané poznatky a zkušenosti, které si dodatečně uvědomujeme, jsou jen abstrakcí životního života, života v nejvlastnějším smyslu. Ale právě tak jako schopnost zapomínat je často neocenitelným darem, je schopnost pamatovat si, opakovat získaná poučení, součástí zodpovědného života.

Kdo je schopný vydržet?

Žili vůbec kdy v dějinách lidé, kteří měli v přítomnosti tak málo půdy pod nohama jako my? Lidé, kterým se všechny myslitelné alternativy přítomnosti jevily stejně nesnesitelné, odporující životu, nesmyslné? Lidé, kteří stranou od těchto přítomných alternativ hledali zdroj své síly tak úplně v minulosti, a kteří navzdory tomu, že se nestali snilkou, mohli úspěch své věci očekávat s takovou jistotou a stakovým klidem jako my? Anebo spíš: uvažovali kdy ti zodpovědní z kterékoliv generace, která stála před velkým dějinným zvratem, jinak než my - právě proto, že vznikalo něco opravdu nového, co v alternativách přítomnosti zatím nevyšlo?

Velká maškaráda zla pořádně zamíchala všemi etickými pojmy. Pro každého, kdo přichází ze světa ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ tradičního etického pojmosloví, se stává neobyčejně matoucím fakt, že zlo se může zjevovat v podobě jasu, dobrodiní, dějinné nutnosti, sociální spravedlnosti.

Je zřejmé, že zklamali "rozumní". Rozčarování nerozumností světa cítí se být odsouzení k neplodnosti, ustupují resignovaně stranou anebo bezmocně podléhají silnějšímu.

Ještě otřesnější však je úplný krach etického fanatismu. Jeho stoupenec se domnívá, že bude moci vzdorovat převaze zla čistotou svých principů. Je jako býk: naráží do červeného zátku, vůbec nezasáhne toho, kdo jej drží, unaví se, podlehne. Za-

plete se do nepodstatností a vběhne chytrákovi do pastí.

Jen samotou se může svědomitý člověk ubránit neobyčejnému tlaku situací, které si vynucují rozhodnutí. Poněvadž se však neopírá o ničí radu a pomoc jen o svoje svědomí, drásá ho rozsah rozsahů konfliktů, mezi nimiž má volit. Bezpočetné úctyhodné a svůdné převleky, v nichž se k němu zlo přibližuje, činí jeho svědomí bázlivé a nejisté, až se člověk nakonec uspokojí tím, že má namísto dobrého svědomí svědomí uklidněné, až prostě začne svoje svědomí klamat, aby si nemusel zoufat. Člověk, jehož jedinou oporou je jeho svědomí, totiž nedokáže pochopit, že špatné svědomí může uklidňovat a posilovat víc než svědomí podváděné.

Nejistějším východiskem z matoucího množství rozhodnutí se zdá být povinnost. Ta chápe příkaz jako vrcholnou jistotu svědomí; zodpovědnost za za něj nese ten, kdo příkaz vydal, ne ten, kdo jej vykonává. Pokud se omezíme jen na vykonávání povinností, pak už nikdy nejdeme odvalu k činu, jenž bychom uskutečnili z nejvlastnější zodpovědnosti; pouze takový čin však je s to zasáhnout terč zla právě uprostřed a zlo překonat. Člověku povinnosti nakonec nezbude, než aby splnil svou povinnost i vůči ďáblu.

Kdo se však pokusí jednat jako člověk ze své nejvlastnější svobody, pro koho je čin víc než neposkvrněnost vlastního svědomí a pověsti, kdo je připraven obětovat plodnému kompromisu neplodný princip, anebo také plodnému radikalismu neplodnou moudrost prostřednosti, ten ať se střeší, aby ho jeho svoboda nepřivedla k pádu. Bude souhlasit se špatnostmi, aby se uchránil dělat něco ještě horšího a ztratí přitom schopnost rozpoznat, že právě to ještě horší, jemuž se chce vyhnout, může být lepším. Tak vzniká pralátka k tragediím.

Únikem před společenskými konflikty je samozřejmě možné dosáhnouti soukromé bezúhonnosti. Člověk však musí zavřít oči i ústa před nespravedlností kolem sebe. Člověk se může uchovat čistý, nepošpiněný zodpovědným jednáním jen za cenu sebeklamu. Při všem, co bude činit, ho bude znepokojoval to, co neučinil. Tento pocit ho buď zahubí, anebo změní v nejpokrytečtějšího z farizeů.

Kdo je schopný vydržet? Pouze ten, pro něhož není posledním měřítkem jeho rozum, jeho princip, jeho svoboda, jeho bezúhonnost, ale ten, kdo je schopen obětovat všechno... v zodpovědném činu...

Není sice pravda, že úspěch ospravedlňuje zlý čin a zavrženíhodné prostředky, ale také nemůžeme úspěch považovat za něco eticky neutrálního. Nemůžeme přece přehlédnout, že dějinný úspěch

vytváří půdu, na níž je jedině možný další život, a je velmi sporné, zda můžeme považovat za zodpovědné proti novým časům donkichotsky bojovat, anebo jim v podstatě dobrovolně, z přiznání vlastní porážky sloužit... Ti, co si potrpí na principy, si vždy ve své krátkozraké ahistoričnosti a nezodpovědnosti pyšně myslí, že etický význam úspěchu je možno přehlížet. Je pouze dobře, že jsme nyní donuceni o etickém problému úspěchu vážně uvažovat. Pokud má dobrá věc úspěch, můžeme si dovolit ten luxus považovat úspěch za eticky lhostejnou záležitost. Když však začínají vést k úspěchu zlé prostředky, potom vzniká problém. Náhle zjišťujeme, že svoji úlohu nemůžeme splnit ani jako teoreticky přihlížející kritikové, kteří mají vždy pravdu - odmítají se totiž postavit na půdu faktů - ani na druhé straně jako oportunisté, kteří na úspěch resignovali. Nesmíme se stát ani uraženými kritiky, ani oportunisty, nýbrž těmi, kdo jsou spoluzodpovědní za utváření dějin v každé jednotlivé situaci, a to ať jako vítězové, anebo jako poražení. Kdo sží ničím, co se děje, ledá vzít zodpovědnost za chod dějin..., ten najde plodný postoj k dějinným událostem a vyhne se jak neplodnému kritice, tak i neplodnému oportunismu. Řeči o "hrdinské porážce" tváří v tvář neodvratnosti jsou v podstatě velmi nehrdinské, neodvažují se totiž pohlédnout do budoucnosti. Nejzodpovědnější otázkou není otázka, jak se mám hrdinsky vyzout z událostí, ale jak má žít budoucí generace, Pouze z této dějinně zodpovědné otázky, mohou vzniknout plodná řešení, jakkoliv mohou přechodně být i velmi pomižující. Jednoduše řečeno: je mnohem snažší přečkat události "principiálně" než přijmout konkrétní zodpovědnost.

Hloupost je nebezpečnějším nepřítelem dobra než zlo. Proti zlu se dá protestovat, můžeme je odhalovat, můžeme se mu v krajním případě bránit násilím; zlo v sobě nese už zárodek vlastního rozkladu v tom, že v člověku zanechává přinejmenším nepříjemný pocit. Proti hlouposti jsme bezbranní. Nezůžeme nic ani protesty ani násilím, argumenty nepůsobí. Fakty, které odporují vlastním předpoklům, jednoduše neplatí..., pokud se jim nelze vyhnout, dají se aspoň odsubout stranou jako bezvýznamné jednotlivosti. Přitom je hlupák na rozdíl od zlého člověka sám se sebou naprosto spokojený, ano, stává se dokonce nebezpečným, stačí ho totiž jen trochu podráždit a přechází do útoku. Proto je třeba být před hlupákem obezřetnější než před zlým člověkem. Nepokoušejme se hlupáky nikdy přesvědčit nějakými důvody; nemá to smysl a je to nebezpečné.

Abychom zjistili, jak se dostat hlouposti na kobytku, musíme se snažit pochopit její povahu. Jasně je pouze to, že ve své podstatě není defektem intelektuálním ale lidským. Existují lidé intelektuálně velmi pohybliví, kteří jsou hloupí, a naopak lidé intelektuálně těžkopádní, kteří jsou všechno jen ne hlupáci. S překvapením to zjišťujeme v jistých situacích. Získáváme při tom dojem, že spíše než vrozený defekt je hloupost výsledkem toho, že se lidé v určitých situacích ohlupují anebo se nechávají ohlupovat. Kromě toho pozorujeme, že lidé, kteří žijí izolovaně a osamoceně propadají tomuto defektu méně často než lidé a skupiny, které mají sklon k družnosti anebo k ní jsou oklnostmi donuceni. Hloupost se tedy zdá být spíše sociologickým než psychologickým problémem. Je zvláštní formou působení historických okolností na člověka, průvodním psychologickým jevem určitých vnějších poměrů. Díváme-li se pozorně, zjistíme, že každé silné vnější rozvinutí moci, ať už politické či náboženské, ubíjí velkou část lidí hloupostí. Ano, dokonce se zdá, jako by to byl sociologickopsychologický zákon. Moc jednoho potřebuje hloupost druhého. Procás, který se tu odehrává, nespočívá v tom, že by jisté, například intelektuální schopnosti člověka zakrněly anebo přestaly fungovat, ale v tom, že člověk je pod drtivým vlivem rozvíjející se moci zbavován své vnitřní identity a že se pak, víceméně nevědomky, vzdává vlastního postoje k následným životním situacím. To, že hlupák je často tvrdohlavý, vůbec neznamená, že by byl samostatný. Při rozhovoru s ním přímo cítíme, že vůbec nehovoříme s ním, s ním osobně, ale se slogany a hesly, které nad ním získaly moc. Je v okovech, je zaslepený, je zneužitý ve své vlastní podstatě, je přerobený. Tím, že se stal nástrojem bez vlastní vůle, se stává hlupákem schopným jakékoliv špatnosti, současně neschopným tuto špatnost rozpoznat. Taková hloupost se dá až ďábelsky zneužít.

Zároveň vidíme, že hloupost nemůžeme překonat nějakým poučováním, ale pouze aktem osvobození. Musíme ovšem asi počítat s tím, že skutečné vnitřní osvobození může následovat až po osvobození vnějším; do té doby se zřejmě budeme muset vzdát všech pokusů přesvědčit hlupáky.

Konec konců mají tyto myšlenky o hlouposti v sobě i cosi útěšného: nepřipouštějí, abychom většinu lidí považovali za hloupé. Vždy bude záležet na tom, zda ti, co mají moc, si budou více slibovat od hlouposti, anebo od vnitřní samostatnosti a rozvahy lidí.

Nebezpečí, že se necháme dohnět k tomu, abychom opovrhovali lidmi, je značné. Víme ovšem, že k tomu nemáme právo a že tím upadáme do nejneplodnějšího lidského vztahu. Možná, že by nás před něčím takovým mohla ochránit tato myšlenka: opovrhujeme-li lidmi, upadáme do hlavní chyby našich protivníků.

Najde se sotva někdo, kdo by byl ušetřen zrady; vzduch, který dýcháme, je zamořen nedůvěrou do té míry, že nás div nezadusí. Ale tam, kde se nám podaří vzstupu nedůvěry prorazit, zažíváme dosud netušenou zkušenost důvěry. Naučili jsme se, že tam, kde důvěřujeme, dáváme vlastní hlavu do rukou druhého; v odpověď na všechny mnohoznačnosti, v nichž žijeme, jsme se naučili bezmzně důvěřovat. Teď už víme, že pouze v takové důvěře, která je trvalou odvahou, odvahou radostně přijatou, se dá skutečně žít a pracovat. Víme, že taková činnost, která zasévá nedůvěru a nedůvěru cení, je zavrženíhodná, že právě naopak má všude, kde to je jen možné, být posilovaná a podporovaná důvěra. Důvěra bude pro nás vždy jedním z největších, řídkých a oblažujících darů lidského spoluzití, i když bude vždy vznikat na temném pozadí nevyhnutelné nedůvěry. Naučili jsme se nepočřizovat se ani za nic na světě sprostotě, důvěryhodnosti se však vydáme bezvýhradně.

To, oč nám běží na celé frontě boje, je snaha najít zasuté zážitky kvality, a pořádek na základě kvality. Kvalita je nejsilnějším nepřítelem zmasování jakéhokoliv druhu. Společensky to znamená vzdát se honby za pozicemi, skoncovat s všemi druhy kultu, svobodně hledět nahoru i dolů, zvláště pokud jde o volbu užšího kruhu přátel, těšit se ze skrytého života a mít odvalu k životu veřejnému. Zážitek kvality znamená v oblasti kultury návrat od novin a rozhlasu ke knize, od spěku k oddechu a k tichu, od rozptýlenosti k soustředění, od senzací k sebeuvědomění, od ideálů virtuozity k umění, od snobismu ke skromnosti, od ztráty měřítek k uměřenosti.

Je třeba počítat s tím, že jen to, co zažijí na vlastní kůži, dovede většinu lidí k zmoudření. Tím si můžeme vysvětlit jak udivující neschopnost lidí jednat preventivně (tak dlouho věřímě, že unikneme nebezpečí, až je pozdě), tak i neotlivost vůči utrpení druhých (jak narůstá strach z hrozivě se přibližujícího se neštěstí, úměrně narůstá i soucit).

Je neskonale lehčí trpět, když posloucháme nějaký lidský příkaz, než když něco uděláme z nejvlastnější svobody a zodpovědnosti. Je neskonale lehčí trpět s ostatními, než sám. Je neskonale lehčí trpět veřejně a se všemi poctami než stranou a v hanbě. Je neskonale lehčí trpět, když riskujeme vlastní kůži, než trpět v duši.

Že dosud se nám zdálo, že k nezczizitelným právům lidského života patří právo rozvrhnout si jeho plán, pro povolání i osobně. S tím je konec. Silou okolností jsme se dostali do situace, v níž se toho musíme vzdát... Zůstává nám pouze uzoučká a často těžko postřehnutelná pěšinka: přijímáme každý den jako poslední a přece žijeme ve víře a zodpovědnosti tak, jako by před námi ještě ležela dlouhá budoucnost... Myslet a konat s pohledem na budoucí generaci a přitom být každý den připravený odejít beze strachu a bez starosti - to je postoj, který nám byl vnucený a který statečně snášet není sice lehké, ale je to potřebné.

Stali jsme se němými svědky špatných činů, obvylo nás mnoho vod, naučili jsme se umění přetvářky a mnohoznačné řeči, zkušenost nás naučila nedůvěřivosti vůči lidem: často jsme jim zůstávali dlužni pravdu i svobodné slovo. Neunesitelné konflikty v nás vyvolaly nervózní senzibilitu alebo dokonce cynismus - hodíme se ještě vůbec k něčemu? Je zapotřebí, abychom se stali nikoliv génii, nikoliv cyniky, ani těmi, kteří opovrhují lidmi, ani rafinovanými taktiky, ale jednoduchými, přímými lidmi. Bude naše vnitřní schopnost odporu proti tomu, co nám je vnuceno dostatečně silná, zůstane naše poctivost vůči nám samotným dostatečně bezohledná, abychom našli cestu k jednoduchosti a přímočarosti?

- x - x - x - x - x - x - x - x - x - x - x - x - x - x - x

Je to chytřejší být pesimistický: zklamání jsou zapomenuta a člověk se před lidmi neblamuje. U chytrých je optimismus zakázán. Optimismus není ve své podstatě názor na současnou situaci, nýbrž je životní silou, silou naděje, kde druzí rezignují, která udrží hlavu vzhůru, když se zdá, že všechno selhává, která unese všechny neúspěchy silou, která nikdy nepřenechá budoucnost protivníkovi, nýbrž ji nárokuje pro sebe.

/Dietrich Bonhoeffer/

VL. TŘEŠŇÁK

... jsem mladistvý, podnapilý řidič, pane vrchní
jsem černej, ale končím, platím, bůra
něco mi šeptá zůstaň a něco radí zdrhni
někdy se mi chce a jindá zase nechce
zatím

i bílej je v tahu, ze strachu
vidím to příliš černě
nechme těch šachů
nechte si drobný z toho bůru
dávám do banku sebe
pojďme si zahrát habaďuru!

NEUSKUTEČNĚNÁ KORESPONDENCE MEZI MNOU A ZUZANOU H!

/ Air Mail /

Vl. Třešňák.

Toronto 13. 6. 81

... až na místo, až na letišti, nás odvezli v krásně pomalovaném, barevném autobusu. Vybrali si naše doklady a postupně nás volali k pultíku, kde zkontrolovali pasy, letenky a vše ostatní.

A rentgenem dokonce i nás a naše zavazadla, nepašujeme li snad na palubu nějaké zbraně!

Já a zbraně!

Do ruky mi s úsměvem vmanuli brožúrku, seznam všech úkonů a úkolů, co dělat v případě havárie.

Zout si boty, povolit kravatu a takový blbiny.

Ne a za chvíličku to přišlo!

Pe schůdkách v doprovodu letušky jsem vstoupila do samotného Jumbo Jeta!

Ježišmarjá, to je krasavec!

Modrej, stříbrnej, lesklej, učesanej, navoněnej, fešák!

Sedmdesát a půl krát padesátdevět šedesát krát skorem dvacet metrů!

Praha 13. 6. 81

... odvezli nás v popsáném, pruhovaném autokaru.

Podle průkazů, které měl před sebou ve štůsku jeden z nich, nás postupně odváděli do jakési kanceláře. Všechny věci z kapes na stůl.

Postavit ke zdi, ruce nad hlavu a oplácávali nám prázdné kapsy a nohavice. Snad jestli u sebe nemáme bombu, nebo co.

Já a bomba!

V doprovodu dvou pánů jsem po vlhkých schodech sestoupil do suterénu a do dob Marie Terezie.

Zastavit stát, čelem ke zdi, nemluvit!

Před očima mi vysel zasklený seznam povínek a prá v zadržéného.

Budíček, večerka. Snídaně, večere.

Pohov. Odevzdal jsem kšandy, kaničky z bot, kravaty, pásky z kalhot, hodinky, prstýnky, řetízek, zapalovač a za to jsem dostal ručník a deku.

Zamilovala jsem se do něj na první pohled,
na první dotek! Tak tady, v něm, miláčkovi, budu
budu víc jak šest hodin doma. V něm!

Letuška v překrásné uniformě, která mě doved-
la od dvířek na místo, se usmála a ukázala mi
moje sedadlo.

Seděli jsme v řadách po třech nebo čtyřech.
Já seděla u okénka. Ke mně si přisedl příple-
šatělý Japonec v kostkované košilí s krátkými
rukávy a vedle něj černý taliján s knírkem.

"Kampak?", optal se mě ital a knírek si pe-
hledil.

"Toronto.", odpověděla jsem s přízvukem, který
jsem pochytila u učitelky angličtiny v Mikád-
lanské ulici.

"Ou, jés!", řekl na to ten, co vypadal na
japonce.

A pak me odvedli do samotné cely.

Ježišmarjá, to je nádhera!

Třináct kroků, krát šest. Vejšku nevím, po zdi
jsem zatím nelezl.

Tak tady budu minimálně dva dny bydlet.

Naráz jsem se do své nové garsoniery zamiloval.

Dozorce v zeleném mi pendrekem ukázal prázdnou pos-
tel, zarčel ať si ustelu. Dvěma cápkům, kteří stáli
v pozoru u zdi, řekl ať mi ukážou jak, práskl za
sebou oplechovanými dveřmi a zarachotil klíčem.
Špehýrkou ve dveřích se ještě podíval posloucháme
li. Poslouchali jsme. Cápkové udělali pohov a dřepi
si na malinké židličky s vyrytou šachovnicí na se-
dadle. Ten šnavší, cikán s knírkem, se mě zaptal,
"Co máš?"

"Podvracení.", řekl jsem co nejbhladněji, jak mě
to naučile sedm statečných v kině. Složil jsem deku,
položil jí do nohou kovové pryčny a na deku pohodil
ručník.

"To jó.", ozval se druhéj cápek ve flanelové ko-
šili. Ten který vypadal na kasaře.

Ital se ke mně natáhl a podal mi cukrle v průhledném chrastícím papírku. Usmál se a řekl, "Start."

Poděkoval a jsem, "Thank.", cukrle rozbalila a strčila do pusy.

Rozjeli jsme se po betonu, Jumbo nabral třísetkilometrovou rychlost a povyskočil, rychlík. Přitlačil mi ruku na zadek, tak jemně, jak si to ani ty neuměl. Bylo to krásné, příjemné. Puntíkem na opěradle jsem si sklonila křeslo dozadu, cumlála a bonbón a malinkým okýnkem se dívala ven.

Neviděla jsem jím ani troleje a pantografy tramvají, ani blikající neonový nápis Po-traviny s neblíkajícím prvním písmenem, ani římsu před oknem se záchytkami na vlaječky. Prostě nic z toho, co jsem roky viděla z okna podnájmu ve Spálené ulici.

Viděla jsem jen kolečko tmavnoucího nebe. Přišlo mi to tak trochu líto, možná jsem i popotáhla.

Sedl jsem si ke kovovému stolku na třetí volnou židličku s vrytou šachovnicí na sedátku. Přes stolek se ke mně natáhl cikán s knírkem a nabízel mi cigaretu. V druhé mase chrastil krabičkou zápalek. Vzal jsem si předposlední cigaretu.

"Start.", řekl on a škrtnl zápalkou.

"Dík.", ještě než jsem si zapálil, jsem cigaretu Start olízl, navlhčil, aby mi déle vydržela.

Malá židlička mě tlačila do zadku. Vstal jsem a párkrát přešel celou sem tam. Od dveří k oknu a ~~KUKKEXJEM~~ u okna jsem zůstal stát. Pomalu jsem bafal z cigarety Start a díval se okýnkem na kousek tmavnoucího nebe. Kousíček tmavnoucího nebe, ~~KUKKEX~~ a dvě tři větve stromu, který rostl na betenovém dvorku někde uprostřed strašidelných budov. Žádný neonový blikající nápis otraviny, přeškrtnutý trolejemi a jiskrami létajícími od pantografů tramvají, který jsem vidal ještě před dvěma týdny z okna tvého podnájmu ve Spálené ulici. Nic takového. Jen kousek tmavnoucího nebe přeškrtnutý černými větvemi. Naposledy jsem popotáhl z cigarety, uždíbl žhavý konec a zbytek hodil na hromádu nedopalků na stolek.

V tu ránu made mnou stála usměvavá letuška a ptala se, co budu jíst a pít.

Z podnosu na kolečkách jsem si vybrala obložený chlebiček, sendvič tomu říkají, sklenku kokakoly a kávu.

Řítíli jsme se proti směru hodinových ručiček rychlostí víc jak 900 kilometrů za hodinu a já pomalu žvýkala, usrkávala a přemýšlela o tom, že už nikdy nebudu co nejtížeji vyšlapávat dřevěné vrzající schody domu ve Spálené ulici.

Těch pár schodů, které jsou ale ve tři hodiny ráno zrádnější než severní stěna Hindakůše. Aní ty už zřejmě nikdy neabsolvuješ tu túru bez kyslíkové masky, na jejíž konci jsem pod tebou byla já a čtyřicet dřevěných vrzajících schodů.

Zvenčí když si zasunul do oplechovaných dveří klíč, otočil jím a dveře otevřel. Na chodbě před celami stál otlučený vozík, vlastně servírovací stolek. Z něho nám každému dozorce podal dva zprůžbané ešusy, lžiči a dva krajíce chleba. Mlčky za sebou zavřel a popojel k dalším dveřím.

Sepedli jsme se kolem stolku, hlavu sklonili nad ešálkem a lžiči si dávali dopusy kousky toho, co bylo vevnitř. Lžiče cinkaly o dna misek, já žvýkal a přemýšlel o tom, že si budu muset na podobné večere, snídaně a obědy zvykat. Už zřejmě nikdy nebudu namáčet v mléku ještě teplé rohlíky, které jsem ukradl ve tři hodiny ráno z bedničky postavené před mlékárnou v Kyslíkové ulici. Máčet je ve studeném mléku, které jsi ukradla ty o dva metry dál. Už nikdy nebudu mít pocit, že nutně potřebuju kyslíkovou masku, poté, co jsem se odsunul od tebe ke zdi, trhavě oddechoval a lapal po dechu. To jak mě zmohl výstup po dřevěných schodech do druhého patra, to jak mě zmohla poslední, nejtěžší a nejkrásnější část túry, kdy jsi pode mnou ležela ty a těch čtyřicet dřevěných, vrzajících loupežníků.

Dojeda jsem, dopila kelu a ke kávě si zapálila cigaretu z reklamní krabičky letecké společnosti, jejíž Jumbo, můj Jumbo, mi položil dlaň na zadek a vyšlapal se mnou tisíce takových pater, jako jsou ve vrzajícím domě ve Spálené ulici. Naproti blikajícím neonovým stravínám. Rozhlédla jsem se po svém novém podnájmu v tisícátém patře, těsně u půdy.

Sedělo tu, nebo polehávalo spousta čtoucích, spících, kouřících, klímajících, bílých, černých, žlutých nebo rudých podnájemníků.

Kde jsi ty?

A v prospektu, v reklamním sešítku jsem si vyluštila, že tu s námi letí skorem 200 000 litrů něčeho podobného naftě a Jumbo, pijan, toho každou hodinu 15 000 litrů vyzunkne, miláček.

Tak pít, to jsi ani ty neuměl.

Famataješ, jaká to byla štrapáce, dotáhnout ze Smíchova desetilitrový kanystrík nafty do kamen ve druhém patře, abychom nezmrzli?

Deset litrů!

Jumbo, dárlíak, drink!

Dojeda jsem, prázdný ešus odsunul na kraj stelku a sáhl po druhém s hořkou černou meltou. Nehtem pábe a ukazováku jsem rostrhal čtyři nedopalky z hromádky uprostřed stelky a tabák mi nasypal na úzký proužek papírku, který jsem odtrhl z role toaletního papíru. Smotal cigárko, olízl, zapálil a připíjel k té skroucenině hořké černé kafe.

Podíval jsem se po svých spolunájemnicích. Dělal i totéž. Černý cikán s knírkem pod nosem i mohutný chlapík v kostkované flanelové košili, ten který vypadal na kasaře. Točil si poloprázdným ešusem před obličejem a luštil nápisy, vzkazy, hesla, které na něm byly kýmś a čímsí ostrým vyrýpány.

Rozvrhl jsem si kafe tak, aby mi troška zbyla na ráno.

Upíjel jsem po doušcích. Každou čtvrtěhodinku, kterou mi ohlásil zvon z ně jakého kostěla, jeden lok. Mohlo to být od Jiljího. Nebo to bylo s Klementina?

Každou čtvrtěhodinku bim bam.

Každou celou hodinu bim bam bim bam.

Upíjel jsem po ždíbečkách srk, srk.

Foslední lok si schovám pro sebe. Na ráno, až nás v pět hodin probudí klíč ve dveřích.

Při mezipřistání v Paříži, na letišti Orly, japonci i Ital vystoupili.

My ~~KKKK~~ s Jumbem znovu vzlétli a někde nad oceánem se na dvou velkých, ohromných obrazovkách v útrokách Jumba objevily titulky jakéhosi filmu.

Jedna obrazovka byla úplně vepředu, za pilotní kabinou, druhá uprostřed trupu. Seděla jsem teď sama až vzadu, takže jsem viděla zároveň na obě obrazovky. Podnájemníci přede mnou viděli jen tu zadní a ti před nimi jenom tu přední obrazovku. A jelikož na přední začal film o vteřinku, o dvě dříve než na zadní, věděla jsem já jediná předem, jak se děj filmu bude odehrávat na té druhé, pozdější obrazovce.

Tak jako jsem věděla už dopředu co se objeví na plátně kina Čas, kde jsme, aby nás nikdo neokukoval, sedávali až v poslední řadě.

Znovu a znovu jsem viděla tentýž non stop promítaný film, ovšem zrcadlově obrácený. To jak se odrážel v tvých očích.

I tady, v Jumbu, jsem měla pocit jakobych film už někdy viděla, někdy docela dávno. Před vteřinkou, před dvěma.

Před večerkou odvedli cikána a kasaře na transport do věznic v Rusyni, u letiště. Zůstal jsem sám.

Doneal si jednu z porýpaných židliček ke zdi, uvelebil se na ní a zády opřel o studenou zeď.

A na protějščí zeď jsem si dokola, donekonečna promítal film sestavený z událostí dne.

Začínal nástupem do pomalovaného pruhovaného autobusu, věci z kapes na stůl, čelem ke zdi ...

V tom filmu hrál hlavní roli mladík, který mi byl tuze, tuze podobný. Sotva film skončil, tím, jak si mladík doneal ke zdi ~~KKKKKKKK~~ židličku s vyrytou šachovnicí na sedadle, začal znovu, od začátku.

Nástup do pomalovaného, pruhovaného autobusu, věci z kapes na stůl, čelem ke zdi... až do okamžiku kdy si mladík, mně tak podobný, doneal ke zdi porýpanou židličku a na protějščí zdi si donekonečna promítal film, který začínal ... pes jitřničku sežral.

Seděl jsem sám zády ke zdi, tak jak jsme spolu sedávali v kině Čas. V poslední řadě, aby nás nikdo sezadu neokukoval. Třikrát, čtyřikrát jsme zhlédli jeden a tentýž program non stop kina, než jsme se nabažili dost jak vědeckopopulárního filmu o životě a díle Alberta Einsteina, tak sebe. Vyšli jsme ven z kina, už se setmělo. Dole na Můstku zářily hodiny a ty jsi řekla, " To už je půl sedmý? "

Cválali v něm indiáni na keních, za nimi se hnali běleši v širokých kloboucích a ještě širších nohavcích. A zatímco na druhé obrazovce ten usměvavý fousáč, který ti byl tak podobný, ještě ukazoval k indiánskému táboru v dálce, na první obrazovce se už v hrozných křečích svíjel na zemi se šípem v srdci.

Amere! Jumbo!

Jak je ten čas relativní! Žijeme ještě nebo už ne? Za celý let omádnou asi o hodinu.

Je docela možné, že na špici Jumba je ~~YAKK~~ devět hodin večer, kdežto o sedmdesát a půl metru dál, na scase teprve 20 hodin, 59 minut, 59 vteřin. Už nebo teprve?

Jumbo, miláček a pijan mě zase poplácal po zadek, Nelam si s tím hlavu, holka, říká mi a já cítím jak je rozpálený, rozhicovaný. Nelam si s tím hlavu.

Tak jak si mi to říkal ty, když jsem byla na váškách, odletět nebo neodletět?

Teď už to vím!

A já řekl, " Teprve?"

Bylo. Už nebo teprve, ale bylo.

Teď tu sedím sám v prázdném kině a bez přestávky ~~XX~~ a bez tebe si budu dva dny promítat tentýž, ale stále děláš film.

Při každé repríze bude o kousek, o chvílku delší.

O pár okýnek, které paměť nafilmuje ~~XXXX~~ v tuhle dobu, kdy bude zároveň na protější zeď promítat žurnál, novinky posledního dne.

Zestárnu oš čtyřicet osm hodin, ~~se~~ fakticky o mnoho víc.

Měl jsem na ten film o Einsteinovi dávat větší pozor. Měla jsi mi to dovolit.

Ano, měla jsi mi to dovolit, nařídít! Nakázat!

Nemusel bych teď možná sedět s otláčeným zadkem na přtávě šachovnici. Kolem dokola dva metry silné zdi, plěchem pobité dveře s okénkem, jako má v kině okénko promítač. Okénko, kterým na plátně kontroluje hladký chod celuloidového pásku mezi ozubenými kolečky.

Vše běží v naprostém pořádku.

Podvod, šalva!

Miluji Jumba! Je to správný tryskáč! Jet!
 Umí to se mnou, umíme to spolu!
 Sedím sama úplně vsadu, v něm. Tak jak jsem
 s tebou sedávala v kině Čas. V poslední řadě,
 aby nás nikdo neukukoval.
 Teď sedím s ním, s Jumbem. S ním a v něm.

Zula jsem si boty a stáhla punčochy. Jsem také
 rozpálená. Mám volnou sukni.

Jumba!

Ty slone!

V kině Čas!

Ty jsi ten praví!

70,5 krát 58 !

Jaképak smutky, jaképak.

Tebe jsem hledala! Tebe jsem našla!

Nechám si na prsa vytetovat tvůj monogram.

Tvoje číslo. Číslo tvého tahu, mat!

B 747!

Tebou vytetovat. Celou mne potetují!

Jsi král a já tvoje figurka, pěšec.

Tahěj se mnou.

Život ale běží tou správnou rychlostí, oko nic nepos-
 ná. Statické obrázky se střídají tak rychle, že se
 slévají v jeden, ve zdánlivý pohyb. Ani promítač,
 který občas jukne do sálu okénkem ve dveřích nevidí
 nic podezřelého.

Uprostřed dvoumetrových zdí kdosi nehybně sedí na
 porýpané kovové židličce.

V sousedních dveřích vidí totéž, v dalších také.

Statické obrázky se střídají tak rychle, že se slévají
 v jeden, ve zdánlivý pohyb.

Dvacet pět okének za vteřinu. Dvacet pět krát čtyřicet
 osm hodin. Spousta dnů, padesát.

Přes měsíc.

Poposedl jsem na okraj židličky. Zábek mne už pálí,
 bolí.

Sedím teď na poličku H 8.

Promítač nakoukl do sálu a ani nepostřehl její rošádu.
 Ale už mne nebaví být šachovou figurkou se kterou někdo
 tahá tak, a by mu vytřískala co možná nejvíc, aby z
 ní co nejvíc vytřískal a pak jí obětoval soupeřovu
 koni.

Došla jsem bosky na záchod. Kov a sklo.

Pastelové barvy.

Vykosala jsem si sukni a sedla si na

Jumba zády ke směru letu.

Vzpínal se, chvěl se, vibroval, klesal
a stoupal a padal do vzdušných děr a já
s ním.

Jumbo, přidej! Miláčku!

Rvi to výš, výš! Kam až můžeš, já vydržím
všechno, drahý! Dear!

Napij se ze svých dvěstětisícových kanystrů.

Lokni si, až ti letecký benzín poteše po rtech!

Až se zakuskáš! Vzepři se!

Ano! Tak! T a k ... t a k...

Přistáli jsme přesně ve 21. 33.

Omládla jsem s Jumbem skoro o hodinu,

tvoje Z.

Vstal jsem, židličku donesl zpátky ke stolku.

Kdesi odbily věžní hodiny.

Lókl jsem si hořké melty.

Rozepnul jsem knoflík na kalhotách, který mi
nechali a sedl si na studenou kameninu zácho-
dové mísy v rohu celý čas.

Stála v rohu, napravo ode dveří promítačové
kabinky.

A tak jsem seděl a stárnul, tiše stárnul o dva
dně,

tvůj V.

Kdo je to?

Když mu šlapu na paty

žadoním hoň mě ty

když nevrhá on mě

vrhám jeho já

já, jeho Já

A tak žijem

jako bohem zapomenutí

bohémové s rudým šátkem

kolem krku

Postáváme s kyjem

za nejpustějším rohem

z jedné strany on

z druhé strany já

já, jeho Já

Podle zálesácké příručky

baňohy a uhry na zádech

on schopen žít mlčky, přískokama

já potichu a tajit dech

Dva štětce ztvrdlé od latexu

kocovinou po vině nevině vini

poslední práčky v tubě dexu

zapomenuté na dně ve staré skříni

on a já

Když jeden stojí na slunci

druhý čeká v stínu

když je jeden střízlivý

druhý je na mol

ano

dvě kuličky naftalínu

na dně staré skříně

vini než, co já vím

kocovinou po vině.

Kdo je to?

JENŽE, TAKŽE, PROTOŽE

/ Výmluvy /

Celý život

jsem chtěl než rozdávat něhu

vím, mám divné chutě

žít s madam Blavatskou

a naše monogramy žlutě

vyčůrávat do sněhu

a modře nebe

Jenže!

Něhy jsou rozdány

Blavatská lesbička

přestane zebe taje

ta tam je vůle, když

v paklíku zbyla než

plonková sedmička

a trumfy jsou olověné kule

Takže!

I nebe je ve skutečnosti plonkové

jen Pánbů s pikslou očních stínů

ho sem tam zblenkytní

a když pak zepláče

rozmaže si oči po tváři

ty nebe neplač

Protože!

Od toho jsme tady my

plonkový vězni

a trumfový beschaři

1. 5. 1981

Ve státním znaku
orel a panna
národním sportem
čára
horník nám káže
tlučkuba tluče
a farář fára

Co jeden napíše
to druhý sežkrtá
stejně jako před lety
jen o něco starší
stejně fronty na Seiferta
stejně fronty na kotlety
a měsíc lásky začíná
při parádemarši

Večer u Máchy na Petříně
zjistíš že nový Bach
vystřídal staré Bachy
a strach zase tiše stojí v křoví
jak figuríny z výkladní skříně

Kdo ví
možná že ty
a jména jiných
zdobíte něčí manžety
vždyť měsíc lásky začíná
řikáš si ráno na cele
s Vilémem, Hynkem, Jarmilou
cítíte jasně na těle
manžety toho kterého
vždyť měsíc lásky začíná
dneska máme druhého!

9. 5. 1945 /Praha/

Byl jsem vteřinu svobodný
a to je všechno, hodino ?
Tahle chvíle
po tolika letech ?

Nedávejte mi do náruče děcko
neříkejte mi hrdino
epiš pedofile, pederaste
co je mi po vašich dětech
chci ženskou a zhaste !

Ne, nenoste mě na rukou
jak jste stejní
máte to asi v krvi
s úsměvem pozvat na pivo
poděkovat azbukou
a nebudu poslední
a nejsem prvý

Ano, vyfoťte se s tankem
ale neříkejte mi spasibo
nějak rychle jste zapoměli
to svoje šestileté
Danke ...

ČESKÝ SNÍŘ

Do prázdné láhve od mlíka
krapet sudového vína
zavřít se na záchod
a při svíče
při svíče louskat Saturnina

Protože venku mívám občas pocit
že jestli žiji
pak žiji v Tramtárii
měl jsem se narodit někdy jindy
třeba ten den co umřu
a nebo na Svatýho Dyndy

A pak si vzít krapet sudového vína
do prázdné láhve od mlíka
zavřít se na záchod
a při svíče
při svíče louskat Vaculíka

Protože venku bych měl občas pocit ...

Co se stalo v blázinci

L I S T O P A D

Pořád bylo teplo a slunečno, až se zdálo, že letos žádná zima ani nebude. Kaštanům se leskly pupeny v podzimním žlutém slunci a třešně podle silnice měly ještě žlutočervené lístky, ale pupeny měly narušené jako v březnu. Na adventu je krásné to, že všechno začíná znovu, zadělává se na to, všude je plno pohybu a dění a jaro je na dosah. Až v lednu teprve všechno ztuhne a znehybní a do jara je dlouho, předlouho.

Pan primář se zase nenastěhoval do svého nového domu, protože zdražili opět naftu. Loni to na podzim také odložil na jaro, protože ji také zdražili. Zůstává v útulném služebním bytě, kde pod kotlem přikládá pacient. Vytápí se tím zároveň ústavní garáže a proto přiděl uhlí není ještě omezen. Paní primářová je nešťastná a zimomřivá. Stále si stěžuje na to, že nemá žádný rodinný život. Pan primář prchá do ústavu a vrací se v hluboké noci, kdy paní primářové spí, zahřátá gumovou láhví. Kránu, když pan primář usne, kopne mu studenou gumovou láhev do postele, protože ji už nechce mít. Pan primář bojuje pak s ledovou oblučou do rána, kdy, zachráněn budíkem, vždy znovu objevuje prstou povahu té příšerné věci.

Onehdy byl pan primář na večírku u jednoho z kolegů a byl tam sám, protože paní si nařikala na migrénu. Konec druhý den si ale všimla, že pan primář je nějaký uvolněný a jako omámený. Zvýšila dávky svého milostného altruismu, načež pan primář znovu zesmutněl a roztesknil se po nějakém jiném lepší životě a ještě víc se zatvrdil proti novému domu, který ve svém sebezničujícím altruismu své paní postavil. Stále se ještě zdráhá žít v něm své dobro až do smrti, kdyby se mu nepodařilo předčasně se neupracovat.

Paní sociální vdává najednou dceru i syna, zatímco druhý syn, až dosud nezvedený, získává překvapivě titul vzorný voják. Píše o tom matce, která si myslela, že velkou část vojenské služby stráví v base. Místo toho je s ní interview v rozhlasu.

Pan Mora, jeden z auťáků na nejtěžším oddělení /auťák je pacient, který se kývá se strany na stranu/, přepadl paní doktorku,

když šla chodbou a v ruce držela peněženku s celou výplatou. Pan Hora roztrhal peněženku i s penězi, protože nesnese umělou hmotu. Paní doktorka to ale věděla a neměla mu peněženku ukazovat. Rvala se s ním, ale Hora byl silnější. Roztrhal už mnohokrát na sestřičkách blázy z umělé hmoty a boty z koženky. Je tím pověstný.

Paní Alena, psychologka, se zamilovala do psychologa. Povídala, že si ve svém vztahu k Mirkovi kompenzuje svůj neodžítý vztah k otci. Je na svém otci stále závislá, to je její problém. Mirek je závislý na matce, to je jeho problém. Jeho problém by se dal vyřešit tím, že by mu dělala matku, ale to ona nemůže. Necítí se dost silná, aby na sebe vzala tuto roli. Také by se tím nevyřešil její problém, protože ona nepotřebuje, aby byl někdo závislý na ní, ale musí si odreagovat svou dětskou závislost.

Zeptala jsem se jí, jestli jí Mirek miluje a ona jeho a ona se rozplakala. Z toho jsem viděla, že je nešťastná a proto se profesionálně zabývá vytvářením lidského štěstí.

Ve studené podzimní noci, kdy spadl první sníh, ale já se o tom dozvěděla až ráno, jsem měla sen, že v blázinci došly všechny prášky. Byly snědeny a nové nepřišly. Nejdříve vtrhly pacientky z ženských oddělení na mužská, vylozily dveře, vytrhaly mříže a použily, kdo k použití byl. Vědecky jsem, pomyslela jsem si ve snu, říkala doktorům, že pacienti strádají a nemocí se zhoršují, ne-li vznikají. Připouštěli to, ale nedalo se nic dělat. Pokud se panatují, trpěli léta jen jeden pár a tomu dovolili občas vyjít si spolu do lesa. O ní se vyprávělo, že ji zavřeli do blázince, protože přepadala mužské, a když jí nedali, tloukla je klackem. V léčebně se zamilovala do filosofa a kdyby je někdo spolu potkal, nevěřil by, že jsou z blázince a zůstal by stát, omráčen mlnem, které se line ze dvou starších zamilovaných.

Ti dva, filosof byl ve snu ještě živ, si vlezli spolu na pokoj, zamkli se a netoužili po ~~nové~~ revoluci. To svědčí o tom, že zamilovaní lidé nejsou žádnému zřízení nebezpeční a naopak. Lidé, kteří nikoho nemilují, vrhají své ubohé, nikým nedoplňené já do politické, item revoluční činnosti. Chtějí změnit svět, v němž nejsou šťastní.

Pan Poláček, který se vědecky ženských bál, vtrhnul se svou gardou na emonvé a obsadil první funkci, samozvanec. Vyhlásil svůj stát a gardisty nutil, aby vnikali do pokojných venkovských domácností a seznamovali obyvatelstvo s novými zákony. Vesničané

je vyhazovali a starali se dál o své: jak vydělat peníze, jak se učit k sarti, co uvařit a sníst, co je v televizi a čím budou topit v ústředním topení.

Pan Poláček zatím rozesílal dopisy ~~šnek~~ Československa a parlamentům mocných zemí, v nichž je uvědomoval o vzniku nového státu. Dopisy byly řádně nadepsané a ofrankované, protože pan Poláček byl na převrat dávno připraven. Povstalci však opomenuli obsadit místní poštu a poštovník pan Hrdlička, loajální úředník, zásilky pro jistotu zabavil a přečetl. Četl všechny dopisy ne ze zlé vůle, ale ze zvědavosti. Zachránil hodně lidí, protože udavačské dopisy a anonymy zahazoval. Věděl o každém všechno, ale nikdy ničeho proti nikomu nepoužil. Měl za to, že svinstvo je třeba uklízet a nikoli rozšiřovat.

Pan Skalníčka obsadil místo ředitele léčebny. Stejně už dávno všechno řídil a kvůli intrikám nebyl oficiálně jmenován, až teď. Svolal personál, ale nikdo nepřišel. Sestřičky se bály nezpracovaných pacientů, opustily ústav a zaryglovaly se doma.

Pan Hora, který nesnáší umělé hmoty, běhal po vsi a systematicky vyhledával a ničil všechno, co bylo umělé. Vyrval ze zdi trubky, rozbil kalíšky od svíček na hřbitově, květináče, trhal střechy z kůlen a ničil kliky a rybářské náčiní, hračky, kabáty, šaty a květiny. Zdálo se, že jestli se jeho bláznivka dál rozroste, pacient Hora zbaví kraj umělých hmot.

Notoričtí utíkači a neklidní se vydali na cestu. Neměli ani snad žádný cíl, ale jakmile se otevřela vrata, počali utíkat. Ti, kteří zůstali, kroužili vsí jako hejna krkavců, naletovali na chodce a těsně před nimi uhnuli a zdálo se, že nesají ani žádné potěšení z toho, že někoho k smrti vyděsili. Nevěděli ani jak se jmenují, ani kolik je jim let. Netušili, jaký je rozdíl mezi řekou a rybníkem, kdo stojí a stál v čele státu. Děti se jich bály a ženské taky, přestože nic nedělali, jenom strašili.

Růženka Marešová, zamilovaná do pana přízvěře, tloukla na zamčené dveře jeho pracovny a dožadovala se svého tak otevřeně a konkrétně, že se to psát nehodí. Pan přízvěř stejně uvnitř nebyl. V přestrojení za pacienta opustil zároveň léčebnu i rodinu. Později neunesl svou svobodu a volnost a hrán pocitem viny utopil se v rybníce. Tak se stalo, že se neupracoval.

A vrata blázince zela dokořán, a ti, pro něž vesnice byla příliš malá a toužili po vyšším postavení, už opustili humna a

táhli přes pole, kde už nebyly polní cesty, protože je jezeďáci rozorali jako dřív meze. Šli dál, přes hory a lesy, na sever, mířili k hlavnímu městu.

Probudila jsem se zpocená, s pocitem, že bych měla okamžitě někam běžet a něco udělat, zabránit katastrofě, ale když jsem se posadila, uviděla jsem nízký bílý strop, rouru od kamen a poličku, na níž je vyrovnáno akio. Bílé, velké světlo se šířilo kuchyní a ~~na~~ všechno bylo tak jasné a čisté. Lekla jsem se nejdřív, ale pak jsem uviděla, že venku napadl sníh. Kolem domu bylo bílo, neporušeně, jediná stopa nevedla ani sem ani ven, ani rosovaččí stopa tu nebyla a podle toho jsem poznala, že tento byl sen. Jinak už by tu byli.

Eđa Kriseová

D A N I I L C H A R M S

 vlastním jménem Daniil Ivanovič Juvačev se narodil v Petěr-
 burgu 30.12.1905 a zemřel ve vězení v únoru 1942.

Sovětské příručky ho znají jako autora básní pro děti.
 Jeho ostatní tvorba je zašifrována vůdci, že byl členem
 literární skupiny ČBERIU /Objednávání reálného umění/.

Od druhé poloviny šedesátých let se Charmsova "dopř-
 lá tvorba" čas od času objevuje časopisecky a sporeadicky i
 stati o něm.

Českým čtenářům zprostředkoval ve Světové literatuře /1969/
 styk s Charmsa vynikajícím překladem několika básní Václav
 Daněk.

Uváděné prózy pocházejí z rukopisné pozůstatosti au-
 torovy a byly prvně publikovány ve 4. čísle časopisu Kon-
 tinent v roce 1980.

Pr má Jelizaveta Bam uvádělo činnost dramatické sekce
 skupiny ČBERIU.

L.D.

Rytíř

Alexej Alexejevič Alexejev byl opravdový rytíř. Jednou například spatřil z tramvaje, která jakási dáma zakopla a obrubník, z tašky jí vypadlo skleněné stínidlo na stolní lampu a rozbilo se. Alexej Alexejevič chtěl dáme pomoci, rozhodl se, že se obětuje, vyskočil za jízdou z tramvaje, upadl a rozbil si kůži o kámen. Jindy zase, když viděl jinou dámu, jak přelézala přes plot a zachytila sukni o hřebík a nemohla tam ani zpátky sem, tolik se rozrušil, že si z rozčilení vyvrátil jazykem dva přední zuby. Alexej Alexejevič byl prostě ten nejoprávněnější rytíř, a to nikoliv pouze ve vztahu k dámám. Neuvěřitelně lehce byl Alexej Alexejevič ochoten obětovat život za Víru, za Cera a za Vlast, což také dokázal ve čtrnáctém roce na začátku německé války, když se s výkřikem "za vlast!" vrhl z třetího patra oknem na ulici. Nějakým zázrakem se Alexej Alexejevič nezabil, odnesl to pouze nějakou tou bouli, a brzy nato byl jako vzácně horlivý vlastenec poslán na frontu.

Na frontě se Alexej Alexejevič vyznamenal neobyčejně vznešenými city a pokaždé, když vyslovoval slova "praporek", "fanfára" nebo jen prostě "epolety", kamuly mu po líci dojezdily slzy.

V čtrnáctém roce byl Alexej Alexejevič raněn do hýždí a už se na frontu nevrátil.

Jako invalida I. stupně Alexej Alexejevič nepracoval a využívaje volného času, ukládal své vlastenecké city na papír.

V rozhovoru s Konstantinem Lebeděvem pronesl jednou Alexej Alexejevič svou oblíbenou větu: "Trpěl jsem za vlast a zarsočil jsem si hýždě, nicméně žiji v důsledku síly pozdě nabytého podvědomí".

"Jai bíbec!" řekl mu Konstantin Lebeděv. "Největší prospěch může vlasti prokázat pouze LIBERÁL".

Tato slova se Alexeji Alexejeviči z nějakého důvodu vryla hluboko do duše, což jej vedlo k tomu, že se již v sedmáctém roce nasyval l i b e r á l e m , k t e r ý s v ý - m i h ý ž d ě m i t r p ě l z a v l a s t .

Revoluci přijal Alexej Alexejevič s nadšením přesto, že mu vzali penzi. Konstantin Lebeděv ho nějakou dobu zásoboval třtinovým cukrem, čokoládou, konzervovaným sádlem a trhanými krapkami. Když se však Konstantin Lebeděv náhle ztratil neznámo kam, nezbylo Alexeji Alexejeviči než aby vyšel na ulici a byl živ z almužny. Zpočátku Alexej Alexejevič natahoval ruku a říkal: "Podarujte, pro lásku boží, člověka, který svými hříchmi trpěl za vlast". To se však neseťkalo s úspěchem. Alexej Alexejevič pak nakradil slovo VLAST slovesem REVOLUCE. Jenže ani to nemělo úspěch. Alexej Alexejevič tedy složil revoluční píseň a jakmile spatřil na ulici člověka, který byl podle názoru Alexaje Alexejeviče způsobilý dát almužnu, udělal krok vpřed a hrdě, důstojně, s hlavou zvrácenou dozadu, začal zpívat:

Na barikády
výchni vyjdeme!
A za svobodu
se zmrzačíme a zemřeme!

A bujaře, jako to dělají Poláci, si Alexej Alexejevič, přidupnul kramflekem, nastavil klobouk a pravil: "Dejte almužna, pro lásku boží". To p náhlo a Alexej Alexejevič pak už jen zřídka kdy zůstal bez jídla.

Všecko šlo jak se patří, když tu se ve dvadvacátém roce Alexej Alexejevič seznámil s jistým Ivanem Ivanovičem Puzyrjevem, který na Senném náměstí prodával slunečnicový olej. Puzyrjev pozval Alexaje Alexejeviče do kavárny, pohostil ho opravdovskou kávou a pojídaje s mlaskáním zákusek, vyložil mu íceu jakéhosi komplikovaného padniku, z čehož Alexej Alexejevič pochopil pouze tolik, že bude musit něco udělat a bude za to od Puzyrjeva dostávat nedostatečné potraviny. Alexej Alexejevič souhlasil a Puzyrjev, aby ho povzbudil, hned mu podstrčil pod stolem dva paklíčky čaje a krabičku cigaret značky Raděa.

Alexej Alexejevič poté přicházel každé ráno k Puzyrjevovi na trh, dostal od něho nějaké papíry s nečitelnými pod-

- 3 -

pišy a se spoustou razítek, vzal sáně, pokud to bylo v zíně, a jestliže bylo léto, pak dvoukolák, a vydal se podle Puzyrjovových pokynů po nejrůznějších úřadech, tam ukázal papíry, dostal nějaké bedýnky, naložil je na sáně nebo na vozík a večer odvážel náklad k Puzyrjovovi domů. Avšak jednou, když Alexej Alexejevič táhl své sánky k Puzyrjovově bytu, přestoupili k němu dva muži, jeden z nich ve vojenském plášti, a zeptali se: "Jmenujete se Alexejev?" Potom Alexeje Alexejeviče posadili do automobilu a odvezli ho do vězení.

U výsledku Alexej Alexejevič nic nechtěl a neustále jen opakoval, že trpěl za revoluční vlast. Přesto byl odsouzen na 10 let do vyhnanství v severních částech své vlasti. Když se Alexej Alexejevič v osmadvacátém vrátil do Leningradu, vzpomněl si zase na své někdejší řemeslo, postavil se na rohu Volodarského třídy, důstojně zvrátil hlavu dozadu, přidrpnul kramflekem a zaspíval:

Na berikády
všichni vyjdeme!
A za svobodu
se zmrzačíme a zmržeme!

Jenže do nestěčil zaspívat ani dvakrát a už ho vezli automobilem bez oken někam směrem k Admiraltě. Zem se po něm slehla.

Muže, to je tedy stručný životní příběh znamenitého rytíře a vlastence Alexeje Alexejeviče Alexejeva.

/1934 - 1936?/

Kariéra Ivana Jakovleviče Antonova

Bylo to ještě před revolucí.

Jisté kupcová si zívla a do huby jí vletěla kukačka.

Přiběhl kupce, přivolán manželčiným křikem, okamžitě pochopil co se stalo a zachoval se jak jen moino důvtipně.

Od té chvíle byl znám všem obyvatelům města a zvolili ho do Senátu.

Jenže po čtyřech letech práce v Senátě si nešťastný kupce jednou večer zívnuł a do huby mu vletěla kukačka.

Přiběhla kupcová, přivolána manželovým křikem a zachovala se jak jen moino důvtipně.

Věhlas její vynalézavosti se rozletěl po celé gubernii a kupcovou odvezli do hlavního města, aby ji ukázali metropolitovi.

Metropolitě poslechnal dlouhý příběh kupcové, zívnuł a do huby mu vletěla kukačka.

Přiběhl Ivan Jakovlevič Grigorjev, přivolán mohutným metropolitovým křikem a zachoval se jak jen moino důvtipně.

Ivana Jakovleviče Grigorjeva za to přejmenovali na Ivana Jakovleviče Antonova a představili ho carovi.

Nuže, nyní je již zřejmé, jak dosáhl Ivan Jakovlevič Antonov své kariéry.

8. ledna 1935

I.

Malíř Michelangelo usedá na hromadu cihel, podpírá si hlavu dlaněmi a začíná přemýšlet. Vtom jde kolem kohout a hledí na malíře Michelangela svým kulstým, zlatým očima. Dívá se a nearká. Malíř Michelangelo zdvihá hlavu a vidí kohouta. Kohout neuhýbá pohledem, nearká a nehybně ocasen. Malíř Michelangelo klopí zrak a uvědomuje si, že ho pálejí oči. Malíř Michelangelo si ans oči rukama. Ale kohout už čele nestojí, nestojí, nýbrž odchází, odchází za kálm, za kálm na slepičí dvorek, na slepičí dvorek ke svým slepicím.

A malíř Michelangelo vstává z hromady cihel, otřepává si z kalhot červený cihlový prach, zahazuje fémínek a jde za svou ženou.

Ženu má malíř Michelangelo dlouhatánskou, přes dva pakoje dlouhou.

Cest u setkává malíř Michelangelo Komarova, chytá ho za ruku a volá: "Podívej!"

Komarov se dívá a vidí kouli.

"Co je to?" šeptá Komarov.

A znebe hlas jako hrom: "To je koule".

"Koule? Jaká koule?" šeptá Komarov.

A z nebe hrom: "Koule s hledkym pvrchea!"

Komarov a malíř Michelangelo usedají do trávy, a sedí si v trávě jako dva hříbky. Drží se ze ruce a koukají do nebe. Vtom se na nebi začíná objevovat obrovská líice. Co to má být? To nikdo neví. Lidé utíkají a schovávají se doma. Zavírají dveře, zavírají okna. Ale cožpak to může pomst? Nemá! To nemá pomst.

se

Vzpomíná si, kterák v roce 1884 objevila na nebi obyčejná kometa, velká asi jako parník. Šla z toho hrása. A teď - líice. Kam se hrabe kometa na takový úkaz.

Zavírat okna a dveře!

Cožpak to pomáhá? Před nebeským úkazem tě prkno neochrání.

V našem domě bydlí Nikolaj Ivanovič Stupin a ten má teorii, že všechno je kouř. Podle mnoh všecko není kouř. Možná že kouř ani vůbec není. Možná že není vůbec nic. Je pouze sdílení. A možná že ani sdílení není. Težko vědět.

Jeden vynikající malíř prý pozoroval kohouta. Pozoroval, pozoroval, a dospěl k přesvědčení, že kohout neexistuje.

Malíř to pověděl svému příteli, a přítel se dal do smíchu. Jak to, že neexistuje, povídá, když tuhle, povídá, tuhle stojí, a já, povídá, já ho zřetelně vidím.

A velký malíř zaklepil hlavu, a jak tak stál, sedl si na hromadu cihel.

VŠECKO

Daniil Bandler

18. září 1934

O úkazech a trvání

II.

Pohlédte, láhev s vodkou, tak řečený spiritus. A vedle vidíte Nikolaje Ivanoviče Šerpuchova.

Z láhve vycházejí špiritusové výpary. Pohlédte, jak Nikolaj Ivanovič Šerpuchov dýchá nosem. Všimněte si, jak se olizuje. Všimněte si, jak se olizuje, jak se culí. Cítí se za jím velice příjemně, hlavně ovšem proto, že jde o špiritus.

Věnujte však svou pozornost tomu, že za zády Nikolaje Ivanoviče není nic. Nikolaj aniž v tom směru, že tam není žádná skříň nebo komoda, či vůbec něco takového, ale vůbec nic tam není, ani vzduch. Chcete-li, vězte, chcete-li, nevězte, ale za zády Nikolaje Ivanoviče není ani vzduchoprázdno, neboli, jak se říká, světový éter. Je nožička řečeno, není tam nic.

To si samozřejmě představit vůbec nelze.

Ne že se ovšem může vykecávat, nás zajímá pouze špiritus a Nikolaj Ivanovič Šerpuchov.

Naše, Nikolaj Ivanovič Šerpuchov bere do ruky láhev se špiritusem a přikládá si ji k nosu. Nikolaj Ivanovič dýchá a pohybuje ústy jako králík.

Je na čase říci, že n i c není jen za zády Nikolaje Ivanoviče, nýbrž také před ním, tak říkajíc před jeho hrudí není nic a nic také není kolem něho. Naproti absenci jakékoliv existence, netočí, jak se kdysi vtipkovalo: nebytí veškerého bytí.

Zabýváme se však pouze špiritusem a Nikolajem Ivanovičem.

Představte si tuto situaci: Nikolaj Ivanovič nakukuje do láhve se špiritusem, poté ji přiblížuje ke rtům, obrací láhev dnem vzhůru a pije, představte si, pije, až vypije všechnen špiritus.

To se mu tedy povedlo! Nikolaj Ivanovič vypil špiritus a zaarkal. To se mu povedlo! Ten ví jak na to!

My ovšem musíme nyní povědět následující: poprvé řečeno, nikoliv pouze za zády Nikolaje Ivanoviče a před ním a kolem něho, ale n i c nebylo, n i c neexistovalo ani uvnitř Nikolaje Ivanoviče.

Samozájmně, že všechno mohlo být tak, jak bylo právě řečeno, a sám Nikolaj Ivanovič mohl přitom nekrášeně existovat. To lze samozřejmě prokázat. Jenže, upřímně řečeno, problém spočívá v tom, že Nikolaj Ivanovič neexistoval a neexistuje. V tom je právě ten problém.

Můžete se ptát: A co láhev se špiritusem? Kampek se počěl špiritus, jestliže ho vypil neexistující Nikolaj Ivanovič? Láhev, dejme tomu, zůstala. Ale kde je špiritus? Teď tu byl, a už teď není. Říkáte přece, že Nikolaj Ivanovič neexistuje. Tak jak to vlastně je?

V tomto bodě se i my musíme čezit na pouhé dohady.

Ale co to vlastně povídáme? Bylo řečeno, že ani uvnitř ani vně Nikolaje Ivanoviče nic neexistuje. A jestliže neexistuje nic ani uvnitř, ani vně, pak neexistuje ani láhev. Je tomu • tak?

Obraťme nyní pozornost na následující skutečnosti: jestliže bylo řečeno, že nic neexistuje ani uvnitř, ani vně, pak ovšem vzniká otázka: uvnitř a vně čeho? Něco zřejmě přece jen musí existovat? Jenže možná že neexistuje. Proč pak ale říkáme "uvnitř" a "vně"?

Zde jsme se zřejmě dostali do slepé uličky. A sami nevíme, co nás to řídí.

Na shledanou.

Daniil Dandan

18. září 1934

x x x

Kandilov stál na špičkách a hleděl mi do obličeje. Bylo mi to nepříjemné. Otočil jsem se stranou, ale Kandilov mě oběhl a opět mi hleděl do obličeje. Pokusil jsem se zakrýt se před Kandilovem novinami. Ale Kandilov mě přelstil: zapálil mi noviny, ty vzplanuly, já je pustil na zem a Kandilov mi opět hleděl do obličeje. Pomalu jsem začal ustupovat, vklouzl jsem za skříň a zde jsem si nějakou chvíli odpočinul od Kandilových dotěrných pohledů. Můj odpočinek však netrval dlouho. Kandilov vlezl po čtyřech pod skříň a zdola na mě pohlédl. Moje trpělivost byla u konce, zmaňouřil jsem oči a kepl jsem Kandilova do obličeje.

Když jsem otevřel oči, stál přede mnou Kandilov se zkrvaveným ksichtem a s rezbitou hubou a jako předtím mi hleděl do obličeje.

/19107/

Svátek

Seděli dva na střeše jednoho domu a jedli pohankovou kaši.

Na jednou si jeden vesele zavřáknul a vytáhl z kapsy dlouhý kapesník. Dostal vynikající nápad - zavázat do kapesníku dvacetikopejku, hodit to všude dolů na ulici a pozorovat, co z toho vzejde.

Druhý ten nápad okamžitě pochopil, dojel pohankovou kaši, vyamrkl se, olízl si prsty a jak se pozorovat prvního.

Avšak oba dva byli od přípravy pokusu s dvacetikopejkou náhle vyrušeni. Na střeše, kde oba seděli, došlo k události, která nemohla uniknout jejich pozornosti.

Domevník Ibrahim přivezoval ke komínu dlouhou tyč s vyrudlým preporem.

Jeden i druhý se naráz zeptali Ibrahima, co to znamená, na což Ibrahim odpověděl: "To znamená, že ve městě je svátek". "A jaký svátek, Ibrahim?" zeptali se jeden i druhý.

"Ale tenový svátek, že náš milovaný básník napsal novou poézu", řekl Ibrahim.

A tu se oba, jeden i druhý, zastyděli za svou nevědomost a rozplynuli se ve vzduchu.

9. ledna 1935

Povídá jeden druhému: "Neviděl jsem je". "Jak to, že jsi je neviděl," povídá druhý, "když jsi jim sám nasazoval čepičku?" "No to jo," povídá jeden, "čepičku jsem jim nasazoval, ale neviděl jsem je." "Čepak je to možné?" povídá druhý s dlouhými vousy. "Jo," povídá první, "možné to je," a usmívá se modrými ústy. No to druhý, ten s dlouhými vousy, přikločí k modrošatému, a že mu musí vysvětlit, jak je to možné, nasazovat lidem čepičku, a nevidět je. Ale modrošatý odmítá počít vousectému vysvětlení, pokyvuje hlavou a usmívá se svými modrými ústy.

"Ach, ty přivíte jeden," povídá mu vousatý. "Co mě tedy balamutíš, mě, starého člověka? Pořádně mi odpovíš a neblbíš mi hlavu" viděl jsi je nebo neviděl?"

Druhýs ten modrošatý, se ještě jednou usmál, a v t a okamženi zaisel, jen čepičks zůstala viset ve vzduchu.

"Tak takový ty jsi ptáček!" řekl vousatý stařík a napřel ruku po čepičce, jenže čepička šup na stranu. Stařík skočil po čepičce, ale čepička uhnula, ne a ne se čáť chytit. Letí čepička po ulici Někresova, kolem pekařství lezí, kolem lázní. Z výdepu vybíhají lidé, dívají se za čepičkou, dívají se, a zase se vracejí do výdepu. A stařík běží za čepičkou, ruce naprohuje kupředu, pusou otevřenou; v očích skelný výraz, vousy se třou a vlasy mu trčí, trčí na všechny strany jako paří.

Doběhl stařík až na Litějnu, ale tam už mu běží naproti milicionář a s ním nějaký občan v červené otěčce. Chytili zdivočelého st. říka a někam ho odvezli.

Čepička zatím zahnala doprava a pustila se směrem k Nově.

Jeden člověk ji zahlédl na rohu Pantělejské, avšak na rohu Furšatské už ji neviděl nikdo.

21. července 1938

Povídá jeden druhému: "Neviděl jsem je". "Jak to, že jsi je neviděl," povídá druhý, "když jsi jim sám nasazoval čepičku?" "No to je," povídá jeden, "čepičku jsem jim nasazoval, ale neviděl jsem je." "Čepak je to možné?" povídá druhý s dlouhými vousy. "Jo," povídá první, "možné to je," a usmívá se modrými ústy. No to druhý, ten s dlouhými vousy, přiskočí k modroústému, a te mu musí vysvětlit, jak je to možné, nasazovat lidem čepičku, a nevidět je. Ale modroústý odmítá počat vousatému vysvětlení, pokyvuje hlavou a usmívá se svými modrými ústy.

"Ach, ty pravíte jeden," povídá mu vousatý. "Co mě tedy zalautíš, mě, starého člověka? Pořádně mi odpověz a neblbdi mi hlava" viděl jsi je nebo neviděl?"

Druhýs ten modroústý, se ještě jednou usmál, a v t a okamžení zaisel, jen čepička zůstala viset ve vzduchu.

"Tak takový ty jsi ptáček!" řekl vousatý stařík a napřáhl ruku po čepičce, jenže čepička šup na stranu. Stařík skočil po čepičce, ale čepička uhnula, ne a ne se dát chytit. Letí čepička po ulici Někresova, kolem pekařství lají, kolem lázní. E výdepu vybíhají lidé, dívají se za čepičkou, díví se, a zase se vracíjí do výdepu. A stařík běží za čepičkou, ruce naprohuje kupředu, pusou stavřenou; v očích skelný výraz, vousy se tří sou a vlasy mu trčí, trčí na všechny strany jako peří.

Doběhl stařík až na Litějnou, ale tam už mu běží naproti milicionář a s ním nějaký občan v čedem oblečku. Chytíli zčivočelého staříka a někam ho odvezli.

Čepička zatím zahnula doprava a pustila se směrem k Nově.

Jeden člověk jí zablédl na rohu Pantělejské, avšak na rohu Purštatské už jí neviděl nikdo.

21. července 1938

x x
x

Pán nepřítel velkého vzrůstu s kasínkem v oku přišel ke dveřím trafiky a zastavil se. Jeho černé, lakované boty zářily u kasínských schůdků před trafikou. Špičky bot osvětlovaly dovnitř trafiky. Ještě dve křáky a pán by vstoupil do dveří. Ale in se z nějakého důvodu zastavil, jakoby chtěl schválně nastavit hlavu cihle, podojící se střechy. Pán dokonce sejsnul klobouk, obnažil svou lžecou lebku, čímž došlo k tomu, že ho cihla praštila rovnou do holé hlavy, prolomila lebku a uvízla v mozku. Pán neupadl. Nikoliv, pouze se pod tím střechou dýřez zakymácel, vytáhl z kapsy látek, otřel si jím obličej zalepený krvavým mozkom, otočil se k davu, který se kolem něho naráz seběhl a řekl:

"Buďte klidní, pánové, já už byl očkován. Jak vidíte, mda v právě oku kasínek. To byl tedy takový případ. Už jsem si na to zvykl. Teď už mě nic nerozhází!"

A s tímto s ovy si pán nasadil klobouk a odšel neznámo kam, ponechávaje zaražený dav v naprostem zmatku.

/1939 - 1940/

Dostal jsem políček.

Sešil jsem u okna. Vtom venku něco hvízdlo. Vykoukl jsem z okna a dostal jsem políček. Zase jsem se schoval. A teď mi na tváři hořív jak se dřív říkávalo, neomyšlné zasmení hanby. Takovou bolest z urážky jsem v životě poznal dosud jen jednou. To bylo tak: jedna krásná dáma, nemanželská dcera jistého krále, mi děrovala nádherný sešit. Byl to pro mě opravdu svátek, tak byl ten sešit pěkný! Okamžitě jsem sešil a začal jsem do něj psát verše. Ale když ta dáma, nemanželská dcera jistého krále, viděla, že si do sešitu píšu nanečisto verše, řekla: "Kdybych byla věděla, že si bez buřety nanečisto psát své nepovedené verše, nikdy bych vás byla ten sešitek nevěnovala. Myslela jsem si, že si do toho sešitu budete zapisovat moudré a užitečné věty, které vyčtete z knih". Vytrhl jsem ze sešitu listy, které jsem popsal a vrátil jsem sešit dámě.

Nuže, nyní, když jsem dostal políček v okně, zažil jsem znsný pocit. Byl to týž pocit, jaký jsem získal, když jsem vrátil krásné dámě její nádherný sešit.

12. října 1935

V hodinách hrklo, a ke mně přišli zvěstovatelé. Nepochopil jsem to hned, že ke mně přišli zvěstovatelé. Zprvu jsem si myslel, že se pokazily hodiny. Ale vtom jsem si všiml, že hodiny stále jdou a s největší pravděpodobností ukazují správný čas. Tehdy jsem zjistil, že je v pokoji právo. A hned jsem se podivil: co to jen má být za úkaz, jehož příčinou má být zároveň nepravidelný chod hodin a právo v místnosti? Přemýšlel jsem o tom sedě na židli u pohovky a dívaje se na hodiny. Minutová ručička byla na devítce, hodinová se blížila čtyřce, z čísel vyplývá, že bylo tři čtvrtě na čtyři. Pod hodinami visel trhací kalendář a lístky kalendáře vlály, jakoby v pokoji vál silný vítr. Brádo mi tlouklo a bál jsem se, že ztratím vědomí.

"Musíš se napít vody", řekl jsem. Vedle mě na stole stál džbán s vodou. Netřhl jsem ruku a uchopil jsem džbán.

"Voda máš pomoci", řekl jsem a šel se pozorovat vodu.

Tehdy jsem pochopil, že ke mně přišli zvěstovatelé, jenže já je nemohu odlišit od vody. Bál jsem se napít, poněvadž omylem bych mohl vypít zvěstovatele. Co to znamená? To znamená nic. Vypít lze pouze tekutinu. A jsou snad zvěstovatelé tekutí? Mohu se tedy napít vody, nemám se čeho bát. Ale nemohl jsem vodu najít. Chodil jsem po pokoji a hledal jsem ji. Zkusil jsem strčit si do úst šamíněk, ale nebyla to voda. Strčil jsem si do úst kalendář, taky to nebyla voda. Vykešlal jsem se na vodu a začal jsem hledat zvěstovatele. Jenže jak je najít? Čemu se podobají? Vzpomněl jsem si, že jsem je nemohl odlišit od vody, podobají se tuším vodě. Jenže čemu se podobá voda? Stál jsem a přemýšlel.

Nevím, jak dlouho jsem stál a přemýšlel, ale najednou jsem sebou trhl.

"Hele, voda!" řekl jsem si v duchu. Ale nebyla to voda, jen mě zasvědilo v uchu.

Začal jsem šmýřit pod skříní a pod postelí, domnívaje se, že bych tam mohl najít tuš vodu nebo zvěstovatele. Jenže pod skříní jsem našel v prachu jen od psa prokoušenutý míček, a pod postelí nějaké skleněné střepy.

Pod křídly jsem našel nadojedlou kotletu. Snědl jsem ji,
a bylo mi líp.

Vítr se už téměř utišil a hodiny klidně tikaly, ukazující
přesný čas: tři čtvrtě na čtyři.

"Zvážte, tady zřejmě jde o něco," řekl jsem si a
začal jsem se převlékat, abych mohl jít na návštěvu.

Býval jsem velice moudrý starzec.

Teď už ovšem nejsem, co jsem býval a může se dokonce říci, že nejsem vůbec. Ale bylo kdysi takové období, kdy bych každého z vás, kdo byste za mnou přišli, nehledě na tību, jež ty tížila vaši duši, nehledě na hříchy, které by hladaly vaši mysl, kdy bych každého z vás objel a řekl mu: "Milý synu, uklidni se, poněvadž tvoji duši netíží žádná tíha, a v tvém těle neshledávám žádný hřích.", a každý z vás by ode mne odešel šťasten a pln radosti.

Býval jsem velký a silný. Lidé, kteří mě potkávali na ulici, klidili se stranou a já pronikal doven jako žehlička.

Často mi líbali nohy, ale já neprotestoval: věděl jsem, že jsem toho hoděn. Proč bych měl lidem brát radost z toho, že mi mohou vadit ústa? Dokonce, jsa neobyčejně pružného těla, sáma jsem se pokusil políbit si vlastní nohu. Sedl jsem si na lavičku, vzal jsem do rukou svou pravou nohu a přitáhl ji k oblíbení. Podařilo se mi políbit vlastní palec u nohy. Pochopil jsem štěstí druhých.

Všichni se mi klaněli! Nejen lidé, ale i zvíř, i všelijací brouci se přede mnou plazili a vrtěli ocásky. A což teprve kočky! Ty mě jednoduše zbožňovaly a drtíce se vzájemně za tlapy, běžely přede mnou, kákoliv jsem šel po schodech.

V té době jsem byl vskutku velice moudrý a všemu jsem rozuměl. Neexistovalo nic, co by mě mohlo zahrnat do slepé uličky. Minutka práce mého závažného rozumu, a ty nejnáročnější otázky byly vyřešeny tím nejjednodušším způsobem. Zvali mě dokonce do Ústavu pro výzkum mozku a ukazovali mě učným profesorům. Ti začali elektrifikou máj rozum a docela zkeprněli: "Nic podobného jsme v životě neviděli," řekli profesoři.

Byl jsem ženat, ovšem svou ženu jsem vidal jen zřídka. Žena se mne bála: kolosálnost mého rozumu ji drtila; ta žena netíla, ona se třásla, a jakmile jsem na ni jen pohlédl, začínala koktat. Dlouho jsme šli spolu, jenže pak, myslím, někde zmizela; přesně si už nevzpomínám.

Pamatí, to je vůbec podivný jev. Jak těžko si něco zapamatujeme, a jak lehce zapomeneme! Stává se lecos: zapamatujeme si jedno, a vzpomene se na něco docela jiného. Nebo: člověk si něco zapamatuje jen s největšími obtížemi, ale zato velice pevně a pak si náhodně vzpomene vůbec na nic. I to se stává. Všem bych radil, aby na své paměti popracovali.

Býval jsem vždycky spravedlivý a nikoho jsem s báderna ne-
mlátil, poněvadž když člověk někoho mlátil, vždycky se rozruší a
pak to snadno přejene. Například děti se nikdy nemají mlátit nebes
nebo vůbec. Čímkoliv železným a kery, ty se naopak nemají kopat.
Pekuč jde o kivočichy, ti jsou prý odolní. Avšak já v tomto směru
uskutečnil jisté pokusy a vím, že tomu tak není vždy.

Díky své pružnosti jsem mohl čekat to, co nemohl udělat
nikdo jiný. Tak se mi například podařilo vytáhnout ruku z velice
zprohýbané odpadové reury náušnici mého bratra, která tam náhodou
zapadla. Mohl jsem se taky například echovat v poněrně malém ke-
biku a zavřít za sebou víko.

Ovšem, byl jsem samozřejmě fanatick!

Můj bratr byl můj neprostý opak" Ze prvé byl vyšší než já a
za druhé byl hloupější.

Nikdy jsme se spolu nepřítelili. Ačkoliv jinak jsme se přá-
telili a dokonce hodně. Nějak jsem to tedy popletl? spolu jsme
se nepřítelili, poněvadž jsme se stále hádali. A pohádali jsme
se spolu takto: stál jsem u obchodu. Vydávali tam cukr. Stál
jsem ve frontě a snažil ů se neslyšet, co se povídá kolem. Tro-
chu mě bolel zub a měl jsem mizernou nálođu. Byla velká zima,
všichni proto stáli ve vatovaných košičích, a stejně mrzli. Já
taky stál ve vatovaném košiče, jenže já nezrzl, ale srzly mi ru-
ce, poněvadž jsem je co chvíli musel vytáhnout z kapes stých po-
strčil kufr, který jsem držel mezi nihama, aby se mi neztratil.
Vtom mě někdo praštil do zad. Nepopsatelně mě to rozhořčilo a
rychlou blesku jsem se jal přemýšlet, jak potrestat toho drzou-
na. Mezitím mě praštili do zad potřetí. Celý jsem se nestrašil,
ale rozhodl jsem se, že se otočím a budu dělat, jako že jsem si
ničeho nevšiml. Jen jsem, pro každý případ, vzal do ruky kufr. Tak
uběhlo nějakých sedm minut a někdo mě praštil do zad potřetí.
Tehdy jsem se otočil a uviděl jsem před sebou vysokého postarší-
ho člověka v poněkud obnošeném, ale stále ještě pěkném vojenském
košiče.

"Co si račte přát?" zeptal jsem se stroze lehce kavovým
hlasem.

"Proč se necotočíš, když tě někdo volá?" zeptal se ten člo-
věk.

Zemyslel jsem se nad obsahem jeho slov, ale on hned zase
otevřel ústa a řekl:

"Co blbneš? Nepoznáváš mě? Já jsem přece tvůj bratr."

Opět jsem se zamyslel nad jeho slovy, a on opět otevřel ústa a řekl:

"Hele, brácho, scházejí mi čtyři ruble na cukr, a odejít z fronty je mi líto. Půjč mi báre, potom se vyrovnáme."

Jal jsem se přemýšlet o tom, proč bratrovi scházejí čtyři ruble, ale on mě chytil za rukáv a řekl:

"Tek co, půjčíš bratrovi těch pár rublů?" a s těmi slovy mi rozepnul vatevaný košich, strčil mi ruku do nápraní kapsy a vytáhl mi peněženku.

"Hele," řekl, "já si od tebe, bratře, vypůjčím jistou susu a peněženku, podívej, ti dávám zpátky do kabátu."

A zastrčil mi peněženku do vrchní kapsy košichu.

Byl jsem samozřejmě překvapen, že jsem tak nečekaně potkal bratra. Chvilu jsem mlčel, a pak jsem se ho zeptal:

"A kdepak jsi byl doteďka?"

"Tam," odpověděl bratr a kamsi ukázal rukou.

Zamyslel jsem se, kde je to "tam", ale bratr mě dlcubnal do boku a řekl:

"Koukej, už pouštějí do krámu."

Do dveří obchodu jsme vstupovali spolu, ale uvnitř jsem se ocitl sám, bez bratra. Na okamžik jsem vyběhl z fronty a podíval jsem se dveřmi ven. Bratr byl pryč. Když jsme se chtěl opět zařadit na své místo ve frontě, nepustili mě tam a dokonce mě postupně vytrčili ven z obchodu. Ovládl jsem vztek, který ve mně z toho naporádku vzkypěl a vydal jsem se domů. Doma jsem zjistil, že mi bratr vzal z peněženky všechny peníze. Tehdy jsem se ovšem na bratra strašně rozzlobil a od té doby jsme se spolu už nikdy nesešli.

Žil jsem sám a pouštěl jsem k sobě jen ty, kdo se znovu přicházeli o radu. Jenže takových bylo mnoho a dopadalo to tak, že jsem neměl klid ani ve dne ani v noci. Někdy jsem byl unaven do té míry, že jsem uléhal na zem a odpočíval. Ležel jsem na zemi, dokud se do mně nedala zima; to jsem pak vždycky vyskočil a začal jsem běhat po pokojí, abych se zahřál. Potom jsem si zase sedl na lavičku a poskytoval rady každému, kdo je potřeboval.

Přicházeli ke mně jesen za druhým, někdy dokonce ani neotvírali dveře. Působilo mi radost, dívat se na jejich utrápené obličeje. Povídal jsem si s nimi, ale neustále jsem musel zadržovat smích.

Jednou jsem to nevydržel a rozesmál jsem se. S hrůzou se dali na útěk, někteří utíkali dveřmi, jiní oknem, a někteří dokonce přímo zdi.

Když jsem zůstal sám, vzdyčil jsem se v celé své obrovské výšce, otevřel jsem ústa a řekl jsem:

"Iram ta ram."

Jenže vtom ve mně něco prasklo a může se říci, že od té doby vůbec nejsem.

(1935 - 19377)

Fronin pravil:

"Máte velice krásné punčochy."

Irina Mazerová pravila:

"Líbí se vám mé punčochy?"

Fronin pravil:

"Ó, ano. Velice." A dotkl se jich rukou.

Irina pravila:

"Ale proč se vám líbí mé punčochy?"

Fronin pravil:

"Jsou velice hladké."

Irina si povytáhla sukni a pravila:

"A podívejte se, jak vysoko sahají."

Fronin pravil:

"Ach, ano, ano."

Irina pravila:

"Podívejte, tedy končí. Tady to je už nahá noha."

"Ach, jak nádhurná noha," pravil Fronin.

"Mám moc tlusté nohy," pravila Irina.

"A přes boky jsem příliš široká."

"Ukažte," pravil Fronin.

"To nejde," pravila Irina, "nemám kalhoty."

Fronin před ní poklekl.

Irina pravila:

"Proč jste si klekl?"

Fronin jí políbil na nohu malíčko nad punčochou a pravil:

"Prote."

Irina pravila: "Proč si zdviháte sukni? Řekla jsem vám přece, že nemám kalhoty."

Neméně Fronin jí zdvihl sukni a pravil: "To nevedí, to nevedí."

"Jak to, že to nevedí?" pravila Irina.

Avšak vtom někdo zaklepal na dveře. Irina si rydce shrnula sukni a Fronin vstal a postavil se k oknu.

"Kdo je ten?" zeptala se Irina přes dveře.

"Otevřete," ozval se ostrý hlas.

Irina otevřela a do pokoje vstoupil člověk v černém kabátě a ve vysokých botách. Za ním vstoupili dva vojáci nižších hodností s puškami v rukou a za nimi vstoupil domovník. Nějaké hodnosti se postavili po obou stranách dveří a člověk v černém kabátě přistoupil k Irině a pravil:

"Vaše jméno?"

"Kazzerová," pravila Irina.

"Vaše jméno?" zeptal se člověk v černém kabátě, obraceje se k Froninovi.

Fronin pravil:

"Jmenuji se Fronin."

"Máte zbraň?" zeptal se člověk v černém kabátě.

"Ne," pravil Fronin.

"Teď se posaďte," pravil člověk v černém kabátě a ukázal Froninovi na židli.

Fronin si sedl.

"A vy," pravil člověk v černém kabátě, obraceje se k Irině, "vy si obléknete kabát. Budete muset jít s námi."

"Proč?" zeptala se Irina.

Člověk v černém kabátě neodpověděl.

"Musím se převléci," pravila Irina.

"Ne," pravil člověk v černém kabátě.

"Ale já si musím ještě něco na sebe vzít," pravila Irina.

"Ne," pravil člověk v černém kabátě.

Irina si mlčky oblékla košičku.

"Buchen," pravila Froninovi.

"Je zakázáno povídat si," pravil člověk v černém kabátě.

"Já tady budu muset a vámi?" zeptal se Fronin.

"Ano," pravil člověk v černém kabátě. "Oblekněte se."

Fronin vstal, vzal o věšáku svůj kabát a klobouk, oblékl se a pravil:

"Jsem připraven."

"Jdeme," pravil člověk v černém kabátě.

Nějaké hodnosti a domovník začepali podrážkami.

- 3 -

Všichni vyšli na chodbu.

Člověk v černém kabátě zavřel dveře Irinina pokoje a zapečetil je dvěma hnědými pečeti.

"Jděte ven," pravil.

Všichni vyšli, hlučně zabouchli domovní dveře.

12. listopadu 1940.

Jermolajev: Byl jsem u Blinova. Ukázal mi, jak je silný. Má sílu jako zvíře! Padla na mě hrůza. Blinov zdvihl psací stůl, rozhořpal ho a odhodil dobře na čtyři metry daleko.

Doktor: Bylo by zajímavé ten jev prozkoumat. Věda taková fakta zná, ale příčiny jí nejsou jasně. Kde se bere taková síla ve zvelech, to vědci dosud nemohou říci. Seznáste mě s Blinovem. Dám mu výzkumnou pilulku.

Jermolajev: A co je to za pilulku, kterou chcete Blinově dát?

Doktor: Jakou pilulku? Já mu nechci dát žádnou pilulku.

Jermolajev: Ale vidíte jste právě řekl, že mu chcete dát pilulku.

Doktor: Těže, to ne. Mýlíte se. O pilulce jsem nemluvil.

Jermolajev: To mi teď prosímte, ale já slyšel, že jste mluvil o pilulce.

Doktor: Ne.

Jermolajev: Co ne?

Doktor: Nemluvil.

Jermolajev: Kto nemluvil?

Doktor: Vy jste nemluvil.

Jermolajev: Jakpak to, že jsem nemluvil?

Doktor: V tom, co říkáte, je podle mého s údu, stále něco nedořečeného.

Jermolajev: Já vám nerozumím. Jakpak nedořečeného?

Doktor: Vaše řeč je naprosto typická. Polykáte slova, nedopovíte začatou myšlenku, upěcháte a zakoktáváte se.

Jermolajev: Kdy jsem se zakoktal? Mluví přece docela plynule.

Doktor: A v tom právě tkví váš omyl. Vidíte? Z rozčilení vám už začínají naskakovat rudé skvrny. Nachladnou vám ruce?

Jermolajev: Ne. A proč?

Doktor: Jen tak. To je př už máj dchaď. Ale vám se, myslím, špatně dýchá? Raději zůstaňte sedět, abyste neupadl. Ano, tak. Teď si odpočíváte.

- 2 -

Jermolajev: Ale nač to všechno?

Doktor: Pěst! Nenamáhejte si hlasivky. Pokusím se ulehčit vám váš úděl.

Jermolajev: Doktore, by mě lekáte.

Doktor: Milý příteličku, já vás chci pomést. Tu máte, vezměte si table. Spolkněte to.

Jermolajev: Ach! Fuj! To má ale hnusně odpornou chuť! Co jste mi to dal?

Doktor: To nic, to nic. Uklidněte se. Je to velice účinný prostředek.

Jermolajev: Je mi horko, a začínám vidět všechno zeleně.

Doktor: Ovšem, ovšem, ovšem, milý příteličku, teď umřete.

Jermolajev: Co to říkáte, doktore? Ach, já to nevydřím!
Doktore! Co jste mi to dal? Ach, doktore!

Doktor: Spolkl jste výzkusnou pilulku.

Jermolajev: Zachtáňte mě! Ach! Pomce! Nemohu dýchat. Ach!
Zech... Ach! Dýchat...

Doktor: Konec. A nedýchá. To tedy znamená, že zemřel. Zemřel, aniž tu na zemi našel odpověď na svoje otázky. Ovšem, my lékaři jsme povinni všestranně zkoumat fenomen smrti.

21. června 1937

Paol řekl: "Hřešice, konáme nevědomky dobro. Jistý kuchtík jel na kole a najednou, kousek před Kazanským chrámem, zašel. Jestli pak ví, zda mu bylo činit dobro nebo zlo? Nebo jiný případ: jistý výtvarník si koupil kořich a zdánlivě tím vykonal dobrý skutek, neboť tak propáčil babce, která mu ten kořich v nouzi prodala, jenže jiná babce, své vlastní matce, která u výtvarníka bydlela a obvykle spala v předsíni, kam ten výtvarník kořich pověsil, způsobil nepochybně zlo, poněvadž ten kořich tak nesnesitelně páchl formalínem a naftalínem nebo čím, že se ta matka, matka toho výtvarníka, jednou neschla probudit a umřela. Nebo zase jindy se jeden grafolog nezazl vodkou a udělal takový binec, že by nejspíš ani sám plukovník Dibíř nedokázal rozhodnout, co bylo dobře a co špatně. Hřích lze od čobrání skutku odlišit jen velice obtížně."

Nyčin se nad Paolovými slovy zamyslel a spadl ze židle.

"Cha - cha," řekl, ležící na podlaze, "chi - chi."

Paol pokračoval: "Nebo láska. Vypadá jako č bró, ale taky vypadá jako zlo. Na jedné straně bylo řečeno milujte se, jenže na druhé straně žádné rozmazlování. Třeba by bylo nejlíp vůbec nemilovat? Ale bylo řečeno milujte se. A když miluješ, tak rozmazluješ. Co má člověk dělat? Až milovat, ale jinak. Jenže, proč potom mají všechny nářečky stejné slovo pro milování tak i pro milování jinak? Jeden výtvarník například miloval svou matku a taky miloval jednu mladíčkovou buclatou švarnou dívčinu. A miloval je různě. Mladíčkové buclaté švarné dívčince dával větší část svého výdělků. Matka měla dost často hlad, a mladíčková buclatá švarná dívčina jedla a pila za tři. Výtvarníkovu matku bydlela v předsíni a spala na zemi, zatímco mladíčková buclatá švarná dívčina měla k dispozici dva pěkné pokoje. Švarná dívčina měla čtyři kabáty a matka jen jeden. A ten výtvarník vzal matce ten její jediný kabát a dal z něj švarné dívčince ušít sukni. Takže švarnou dívčinu výtvarník rozmazloval, ale matku nerozmazloval, nýbrž ji miloval čistou láskou. Ale - matčiny smrti se výtvarník lekal, zatímco smrti mladíčkové buclaté švarné dívčiny se nelékal. A když matka umřela, výtvarník plakal, ale když švarná dívčina vypadla z okna a taky umřela, výtvarník neplakal, nýbrž si našel novou švarnou dívčinu. Z toho tedy vyplývá, že matka je unikát, něco jako vzácná známka, kterou nelze nahradit žádnou jinou."

"Šu - šu," řekl Myšín, leže na zemi, "cha - cha".

Faol pokračoval:

"Tomu se tedy říká čistá láska! Je taková láska dobro? Jestliže taková láska není dobro, jakpotož milovat? Jedna matka milovala své dítě. Tomu dítěti bylo dva a půl roku. Matka je nesla do parku, aby si tam hrálo na písku. Taký jiné matky sem nosily své děti. Stávalo se, že se na písku shromáždilo dobře čtyřicet dětiček. A co se nestalo: do parku vlétl jedinou vztekly pes, vrhl se rovnou na děti a začal je kousat. Matky se s křikem vrhly k dětem, mezi nimi taky ta naše matka. Nezbavíc nebezpečí, skočila k psovi a vytrhla mu z huby dítě, domnívající se, že je to její dítě. Jenže, když si všimla, že to není její dítě, hodila ho zase psovi, aby mohl chytit a zachránit před smrtí to své, které leželo vedle. Kdo mi odpoví, jestli ta matka zřehala nebo vykonala dobrý skutek?"

"Šííí - šííí," řekl Myšín, vrtě se na zemi.

Faol pokračoval: "Hřeší snad kámen? Hřeší snad strom? Hřeší snad zvíře? Nebo hřeší jediná a pouze člověk?"

"Ela - kle," řekl Myšín, naslouchaje Faolovým slovům, "klepity - klep".

Faol pokračoval: "Jestliže hřeší pouze a jediná člověk, znamená to, že všechny hříchy světa jsou obsaženy jediná v člověku. Hřích nevstupuje do člověka, nýbrž z něho pouze vychází. Je to jako s jídlem: člověk pojídá samé dobroty, a vychází z něho věci nepěkné. Na světě není nic nepěkného, jen to, co prošlo člověkem, se může stát nepěkným."

"Kef," řekl Myšín a pokusil se vstát ze země.

Faol pokračoval: "Když jsem mluvil o lásce, mluvil jsem o oných našich stavech, jímž se říká "láska". Je to chyba v jazyce nebo jsou všechny ty stavy totožné? Láska matky k dítěti, láska syna k matce, stejně jako láska muže a ženy, to je možná všechno jedna jediná láska?"

"Určitě," řekl Myšín, pokyvuje hlavou.

Faol řekl: "Já se ovšem domnívám, že početná lásky se nemění v závislosti na tom, kdo koho miluje. Každému člověku je dána jistá konstante lásky. A každý člověk hledá, kde jí užít, aniž by mohl svůj dezajn. Odhalení tajemství vztahů a těch nejjemnějších vlastností naší duše, která se podobá směsi pilin..."

"Kuk!" zařval Myšín a vyskočil. "Zmiz!"
A Feon se rozpadl, rozplynul se jako špatný cukr a zmizel.

29. září 1940

Jelizaveta Sam

Nevelky, stísněný, prostý pokoj

1. Kousek Realistický melodram

Jelizaveta Sam: Co nevidět, hned teď se otevřou dveře a oni přijdou... Určitě přijdou, aby mě sebrali a smetli z povrchu zenského. Co jsem udělala. Co jsem udělala. Kdybych jen věděla... Uteču. Ale kde? Tyhle dveře vedou na schody, jenže na schodech je potkám. Oknem. /Vyhlíží z okna./ Uf! To je vejške... Gátud nevyskočím. Co budu dělat... Co je to? Slyším kroky. To jsou oni. Zamknu dveře a neotevřu. Ať si tlučou, jak chtějí.

/Tlučení na dveře, potom hlas ze scénou, vyhrázně./

Hlas ze scénou: Jelizaveto Sam, otevřte. /Pauza./

Jelizaveto Sam, otevřte.

Hlas z dálky: Tak co tam dělá, že neotvírá?

Hlas za dveřmi: Otevře. Jelizaveto Sam, otevřte.

/Jelizaveta Sam se vrhá na postel a zacpává si uši./

Hlasy za dveřmi

První: /hlasitě/ Jelizaveto Sam, nařizují vás, okamžitě otevřte.

Druhý: /tiše/ Řekněte jí, že jinak vyrazíme dveře. Kde, já to zkusím.

První: /hlasitě/ Jestliže hned neotevřte, vyrazíme dveře.

Druhý: Třeba tam není.

První: /tiše/ Je. Kde by byla. Běžela po schodech nahoru. Dveře jsou tu jen jedny. Kde by se počelo. /Hlasitě./ Jelizaveto Sam, naposledy vás říkám.

otevřte. /Ráno./ Vyraz' te!

/Jelizaveta Ben zdvíná hlavu. První a Druhý se pokoušejí s aliterativními zvuky vyrazit dveře. Jelizaveta Ben vstává ze středu scény a poslouchá./

Druhý: Nezáte ná?!

/Ráno. Jelizaveta Ben poslouchá s raseňou vystrčenýa vpřed./

První: Ne, zkuste to raseňou.

Druhý: Nejde to. Počkejte, zkuste to ještě takhle.

/Dveře praskají, ale neotvírají se./

Jelizaveta Ben: Neotevře vás, dokud si neřeknete, co se znovu chcete udělat.

První: To víte sama nejlíp, co vás čeká.

Jelizaveta Ben: Nevíš. Vy mě chcete zrušit.

První: Budete přinej potrestána.

Druhý: /společně/ Stejně nás neutečete.

Jelizaveta Ben: Co kdybyste si řekli, co jsem udělala?

První: Však vy víte!

Jelizaveta Ben: Nevíš. /Dupa./

První: Jste zločinec. Uvolte, a bychom vás navědili.

Druhý: Jste zločinec.

Jelizaveta Ben: Cha - cha - cha - cha. To si myslíte, že budete mít čisté svědčení, když mě zrujete?

První: Uděláme to docela v souladu se svým svědčením.

Jelizaveta Ben: V tom případě, bohužel, nezáte svědčení. /Odbíhá./

2. Žánr realistického komediálního

Druhý: Jak to, že nezáte svědčení? Petře Nikolajeviči, ona říká, že nezáte svědčení.

Jelizaveta Ben: Vy už vůbec, Ivane Ivanoviči, neáte žádná svě-
dění. Vy jste prostě darebák.

Druhý: Kde je darebák? Já? Já?.. To já jsem darebák.

První: Tak přece počkejte, Ivane Ivanoviči, Jelizaveta
Ben, já vás nefizu...

Druhý: Ne, ne, Petře Nikolajeviči, to jako já mám být
darebák.

První: Ale tak se hned neurázejte, Jelizaveta Ben, ne-
fizu...

Druhý: Ale počkejte, Petře Nikolajeviči, tak mi přece
řekněte, to jako já mám být darebák?

První: Tak už toho nechte!

Druhý: Takže podle vás jsem teda darebák?

První: Jo, darebák!!!

Druhý: Ach, tak! Já jsem tedy podle vás darebák. Řekl
jste to tak?

/Jelizaveta Ben pobíhá po jevišti./

První: Zmizte odtud! Troubo jeden! A to si troufá na
takovou odpovědnou práci. Řekne se vám slovíčko,
a vy hned začnete vypádat, jako by vás na noze
bral. Jak potom vypádněte? Jako blbec?!

Druhý: A vy jste zase podvodník.

První: Jděte k čertu!

Jelizaveta Ben: Ivan Ivanovič je darebák.

Druhý: Te vás neodpuští.

První: Já vás, se mi zdá, shodíš ze schodů.

Ivan Ivanovič: Zkuste to. Shodíte mě.

Petr Nikolajevič: Shodíš, shodíš, shodíš.

*/Jelizaveta Ben otvírá dveře. Ivan Ivanovič stojí opřen
o berle a Petr Nikolajevič sedí s svázanou sanicí na židli./*

Jelizaveta Ben: Můc krátky ručičky.

Petr Nikolajevič: To jako že já mōc krátky ručičky?

Ivan Ivanovič: Vy, vy! Šakněte, že on? /Ivan Ivanovič ukazuje na Petra Nikolajeviče./

Jelizaveta Ben: On.

Petr Nikolajevič: Jelizaveta Ben, jak se opovažujete takhle mluvit!

Jelizaveta Ben: Proč?

Petr Nikolajevič: Co proč?

Jelizaveta Ben: Proč jsem zločinec?

Petr Nikolajevič: Poněvadž jste byla zbevena jakéhokoliv hlasu. Dopustila jste se hnaného zločinu. A nedovolujte si na mě. Jste zločinec.

Jelizaveta Ben: Proč?

Petr Nikolajevič: Co proč?

Jelizaveta Ben: Proč jsem zločinec?

Petr Nikolajevič: Poněvadž jste byla zbevena jakéhokoliv hlasu.

Ivan Ivanovič: Zbevena jakéhokoliv hlasu.

Jelizaveta Ben: Já nebyla zbevena. Můžete si to zjistit podle hodinok.

/Zední dekorace odjíždí s propouští ke dveřím I.I. a P.N.

3. Nahorázně komické naivní /žánr/.

Petr Nikolajevič: A touu nezděte dojít. Postavil jsem u dveří stráž a při setmění podnětu Ivan Ivanovič škytně stranou.

Jelizaveta Ben: Ukažte. Ukažte si to, moc vás prosím.

Petr Nikolajevič: Tak koukejte. My se jako otočíte. Ráz, dva, tři.
/Nerazí do sloupku./

/Petr Nikolajevič vstupuje na předscénu, Ivan Ivanovič

jde za nīs, hlasitě škytně a poráží sloupek./

Jelizaveta Ben: Ještě jednou, prosím vás. /Pauza. Ivan Ivanovič znovu škytně./

Jelizaveta Ema: Jak to děláte?

/Opakuji. P.M. znovu naráží do sloupku a I.I. opět škytá./

Petr Nikolajevič: To je docela jednoduché. Ivane Ivanoviči, předvedte to.

Ivan Ivanovič: Velmi rád. /Staví se na všechny čtyři a kope nohou./

Jelizaveta Ema: To je nádhera. Moc pěkné. /Křičí./ Haai! Pojů sem. Přijeli akrobati. Masinka už jde... Seznáte se - Petr Nikolajevič, Ivan Ivanovič. Předvedte nám něco.

Ivan Ivanovič: Buďte nám potěšením.

Petr Nikolajevič: Allá - hop!

/I.I. se staví na hlavu, ale padá./

Jelizaveta Ema: Teď hned. Teď hned.

Ivan Ivanovič: Tady se není kde opřít. /Sedí na zemi./

Jelizaveta Ema: /kokotuje/ Nechcete ručník?

/Na scénu přichází tatínek a masinka, sednou si a dívají se./

Ivan Ivanovič: Proč?

Jelizaveta Ema: Jen tak. Chi-chi-chi-chi...

Ivan Ivanovič: Vypadáte překvapivě pěkně.

Jelizaveta Ema: Ano? A proč?

Ivan Ivanovič: Y-y-y-y-y, poněvadž jste panna. /Mlásitě škytá./

Jelizaveta Ema: Já jsem panna? Opravdu? A vy jste tulipán. /Udělá dlouhý nos./

Ivan Ivanovič: Cože?

Jelizaveta Ema: Tulipán.

Ivan Ivanovič: /v rozpacích/ Velice milé, madam.

Jelizaveta Sam: /mluví nosem/ Raďte dovolit, já si vás utrhnu.

Tatínek: /báseň/ Jelizaveto nadělej hlouposti.

Jelizaveta Sam: /k tatínkovi/ Hned přestonu, tatínku. /Nosem k I.I./ Stoupněte si na vědecky čtyři.

/Jelizaveta Sam usedne na bobek a nohama se opře o pařez./

Ivan Ivanovič: Když dovolíte, Jelizaveto Švábovno, půjdu raději domů. Čeká na mě žena. Má plno dětí, Jelizaveto Švábovno. Promiňte mi, že jsem byl tak nudný. Nezapomeňte na mě. Takovej já už jsem člověk. Všichni mě vyhánějí. Ale proč, ptám se, proč? Copak jsem někomu něco ukradl? Nic jsem neukradl. Jelizaveto Eduardovno, já jsem poctivý člověk. Má doma ženu. Žena má děti. Plno dětí. Moc hodné děti. Každé drží v zubech krabičku zápalek. Musíte mě osluvit, Jelizaveto Michajlovno, jdu domů.

/Petr Nikolajevič přistupuje k tatínkovi a k mamince. Maminka je s náčím nespokojena a odchází na předsénu. Ivan Ivanovič si obléká kožich a odchází. Jelizaveta Sam přivazuje provázek k mamince noze a druhý konec provázku uvazuje k židli. Všichni mlčí. Maminka přestává zpívat, odchází na své místo a táhne za sebou židli./

Maminka: /zpívá za doprovodu hudby/

Již rusěncea jitro
zbarvilo vodní hláď
a vysoko nad vođu racek se vznes

etd.

Petr Nikolajevič: A jáse tady!

Tatínek: Sláva Bohu. /Odchází./

4. Realistický, mravoličně-komediální žánr

Jelizaveta Sam: Hele, mami, nechceš se projít?

Maminka: A ty bys chtěla?

Jelizaveta Sam: Strašně!

Maminka: He, já nepůjdu.

Jelizaveta Sam: Pojďas, no tak pojďas.

Maminka: Tak tedy půjdeme, půjdeme.

/Ocházejí. Prázdna scéna./

5. Rytmický /Radix/. Rytmus podle autora.

Ivan Ivanovič: Kde, kde, kde.

Petr Nikolajevič: /přibíhá/ Jelizaveta Sam

Jelizaveta Sam

Jelizaveta Sam

Petr Nikolajevič: Zde, zde, zde...

Ivan Ivanovič: Tam, tam, tam...

Petr Nikolajevič: Kde jsme se to octli? V jakém jsme to domě?

Ivan Ivanovič: Jsme tu v zajetí.

Petr Nikolajevič: To jsou ale zmatky. Neustrkejte do mně.

Ivan Ivanovič: Tedy máte líbru, konuc, pět bez pěti.

Petr Nikolajevič: Kdepak je, Jelizaveta Sam?

Ivan Ivanovič: Co jí chcete? Váš se ptáš.

Petr Nikolajevič: Má být zavražděna.

Ivan Ivanovič: Ha, Jelizaveta Sam

na lavičce sedí tam.

Petr Nikolajevič: Pryč! Nechť na rezana.

/Oba běží na místě./

/Na předscénu přinášejí poleno, a zatímco F.N. a I.I.

běží, dva herci řezou poleno a skandují./

Dup, dup
nohama,
slunce
ze horama
Pod oblaky růžovými
puf, puf
lokomotivními dýmy
huf, huf
zakopaný pes.

6. Kravoličný Radix

Jelizaveta Esa: Hledáte mne? /Vstává a odchází./

Petr Nikolajevič: Váš. Váno, tedy je.

/Kulisou odjíždí a za kulisou sedí Jelizaveta Esa./

Ivan Ivanovič: Kde, kde? Kde!

Petr Nikolajevič: Tady pod tou legráckou.

/Přichází žebrák./

Ivan Ivanovič: Vytáhni ji ven.

Petr Nikolajevič: Nejde vytáhnout.

Žebrák: /K Jelizavetě Esam/ Almužničku, soudružko.
/Kokte./ No jo, příště už budu zkušenější.
Zrovna jsem si to všechno poznačil.

Jelizaveta Esa: /k žebrákovi/ Řekni si támhle tomu strojevi.
/Ukazuje na Petra Nikolajeviče./

Petr Nikolajevič: /k I.I. koktavě/ Podívej, co děláš!

/Na scénu vjíždí stůl. Jelizaveta Esa k němu přisou-
nuje židli a sedá si./

Ivan Ivanovič: Vykopávám pářezy.

Žebrák: Almužničku, soudruzi.

Petr Nikolajevič: /k žebrákovi/ Dálejší vlez tam!

Ivan Ivanovič: Rukama se opřel o kámeny.

Petr Nikolajevič: To je pro něj maličkost. On si poradí.

/Žabrák leze pod kulisu./

Jelizaveta Sam: Sedněte si taky. Co tak koukáte? /Pauza/

Ivan Ivanovič: Díky.

Petr Nikolajevič: Tak si sednem. /Sedají si. Všichni mlčí. Jdejí polévku./

Jelizaveta Sam: Můj muž nějak nejde domů. To se musí někde ztratit.

Petr Nikolajevič: Však on přijde. /Vyskočí a běhá po jevišti./
Čáry - máry.

Ivan Ivanovič: Cha-cha-cha /naklání na Petra Nikolajeviče/.
Kde je tedy čča?

Jelizaveta Sam: Tuhle za tou ččrou.

Petr Nikolajevič: /plácne Ivana Ivanoviče/ A jsi slepá bába.
/Na scénu přichází tatínek s ptáčia perem v ruce./

Jelizaveta Sam: Ivane Ivanoviči, běžme sem.

Ivan Ivanovič: Cha-cha-cha-cha, ja nemám nohy.

Petr Nikolajevič: Tak běž po čtyřech.

Tatínek: /do hlediště/ Pro niž stojí peáne.

Jelizaveta Sam: Kde je slepá bába?

Ivan Ivanovič: Já, cha-cha-cha, v kalhotách.

Petr Nikolajevič:
/společně/ Cha-cha-cha-cha...

Jelizaveta Sam:

Tatínek: Kopernik byl vynikající učenec.

Ivan Ivanovič: /padá na zem/ Mám na hlavě vlasy.

Petr Nikolajevič:
/společně/ Cha-cha-cha-cha-cha-cha-cha.

Jelizaveta Sam:

Ivan Ivanovič: Celý ležím na zemi.

Petr Nikolajevič: /společně/ Cha-cha, cha-cha.

Jelizaveta Ben:

/Na scénu přichází Maninka./

Jelizaveta Ben: Achich, já už nemůžu.

Tatínk: /odchází/ Kupuješ-li ptáka, dej pozor, aby
neměl zuby. Jestliže má zuby, není to pták.

7. Slavnostní meledras zúrozněný Radixon

Petr Nikolajevič: /zdvihá ruku/ Prosim, abyste se jak se patří za-
poslechnali do mých slov. Vynasnažim se vás
dekrát, že každé neštěstí přichází nečekaně.
Když jsem byl ještě docela mladý člověk, bydlel
jsem v našem domě s vrzajícími dveřmi. Nijak
ane tak byli jen myši a švábi. Švábi jsou všude.
Jakkmile se setašilo, zakl jsem dveře a zhasl
lámpu. Spal jsem, a nešel jsem se vůbec nic.

Nič za scénou: Nic a nic.

Maninka: Nic a nic.

Pišťalka za scénou: I - I

Ivan Ivanovič: Nic a nic.

Klavír: I - I

Petr Nikolajevič: Nic a nic. /Pauza./ Neměl jsem se čeho bát.
I kdyby přišli lupiči a prohlédali celý domek.
Co by našli? Nic.

Pišťalka za scénou: I - I /Pauza./

Petr Nikolajevič: A kdo by taky ke mně v noci chodil? Víc nikdo
přece. Nebo no?

Nič za scénou: Nikdo přece ale víc?

Petr Nikolajevič: Nebo Ne? Ale jednou takhle se probudim...

Ivan Ivanovič: ...a vidim: dveře otevřeny a ve dveřích nějaká
ženka. Upřeně na ni koukám. A ona stojí. Už

bylo dost světla. Aby ne, taky už bylo pozadu ráno.
V každém případě jsem viděl docela dobře její
obličej. A byla to - byla to - takhle /ukazuje na
Jelizavetu Ben/. Ona se tenkrát podobala.....

/jeden druhého zakrývá./

Všichni: Mňá.

Ivan Ivanovič: Povidám, abych byl.

x/ V textu, z něhož byl přiznán překlad anglický i český je po-
někud jiné řazení replik I.I. a P.N. Přidrží se textu vy-
daného N.I. Charčizjovem, neboť z Charčevých různých poz-
námek je zřejmé, že jde o text autorizovaný. /L.D./

Jelizaveta Ben: Co povídáte?

Ivan Ivanovič: Povidám, abych byl. Myslím si, že pak by mohlo
byť pozdě. Ona mě slyší. Zeptal jsem se jí, čím
to byla. A ona povídá, že s ním měla souboj
na šavli. Byl to poctivý souboj, a není to její
vina, že ho zabil. No, zamysli se, proč jsi za-
bila Petra Nikolajeviče?

/Kromě Jelizavety Ben a Ivana Ivanoviče, všichni odcházejí./

Jelizaveta Ben: Hura, nikoho jsem nezabila.

Ivan Ivanovič: Jan tak pro nic za nic podřiznout člověka. To je
strašně zákeřné, hura, no jo, udělala jsi to,
ale proč?

B. Přesouvání výšek

Jelizaveta Ben: /odchází strancu/ uuuuuuuuuuuuu - uuu - uuu - u.

Ivan Ivanovič: Vlčice.

Jelizaveta Ben: uuuuuuuuuuuuu - uuuu - u - u.

Ivan Ivanovič: Vlčice - o - o - o - o - o.

- Jelizaveta Sam: /chvěje se/ U - U - U - U - U - U - U - U - uude-
ný švestky.
- Ivan Ivanovič: Prrrr - pra - báta. /Ruku./
- Jelizaveta Sam: Řaduj se.
- Ivan Ivanovič: Nevěsky ztracená. /Prst./
- Jelizaveta Sam: Vraný ikón a voják na něm.
- Ivan Ivanovič: /škrte zápalkou/ Jelizaveto, miláčku. /Ivanu
Ivanoviči se třesou ruce./
- Jelizaveta Sam: Mám rama jako vycházející slunce. /Leze na
židli./
- Ivan Ivanovič: /sedá si na lódek/ Mám nohy jako okurky.
- Jelizaveta Sam: /leze výš/ Hurá! Nic jsem nefaklal
- Ivan Ivanovič: /lehá si na zem/ Ne, ne, nic, nic.
- Jelizaveta Sam: /zdvihá ruku/ - ku - ne - ne - na - ne - li -
kxxn va - ne - baauu.
- Ivan Ivanovič: Manba.
Číča kočička
slíčko vařila
na polštář skočila
a na pec skočila
hop hop
skok skok
- Jelizaveta Sam: /křičí/ Dvoje vrátka, košulanka. Provaz.
- Ivan Ivanovič: /nedzdvihuje se/ Přiběhli dva tešpi a ptají se
oč jde.
- Jelizaveta Sam: Kotlety, Varvare Sezjenovno.
- Ivan Ivanovič: /křičí skrz zuby/ Tanečnice na špagě-u-u-u.
- Jelizaveta Sam: /vyskokuje na jiné židli/ Já celá zářím.
- Ivan Ivanovič: /běží doprostřed místnosti/ Kubatura tohoto po-
koje nám není známa.

/Dekorace se otáčejí a pokoj se proměňuje v krajinu. Ku-

lisy přistřeší Tatínka a Mařinku./

Jelízaveta Bas: /běží na druhý konec jeviště/ Ruka ruku myje.

9. Krajinný kousek

Ivan Ivanovič: /vyskakuje na židli/ Blahobytněni pensylván-
ského pastejře a paste-é-é.

Jelízaveta Bas: /vyskakuje na židli/ Ivan Ivé-é-é.

Tatínek: /ukazuje krabičku/ Krabička se dře-é-é.

Ivan Ivanovič: /ze židle/ Uka-a-a.

Tatínek: Tu máš, podi-i-i...

Mařinka: Lu-u-u-u-u...

Jelízaveta Bas: Našla jsem podduš-é-é...

Ivan Ivanovič: Pojďme k jezeru.

Tatínek: Auuuuu-u.

Ivan Ivanovič: Tak jsem vás všera potkal kolku.

Mařinka: Ais, ale, ale, ale.

Ivan Ivanovič: No jo. Potkal. Koukám, jde kolka a nese jabka.
Čepak, povídám, koupils jabka? No, jo, povídá,
koupil. A sebral se a šel dál.

Tatínek: Řekněte mi laskavee...

Ivan Ivanovič: Jo. Tak se no ptám: hale, ty jabka jsi koupil
nebo ukradl? Koupil. A šel dál.

Mařinka: Koupak asi šel?

Ivan Ivanovič: Nevíš. Jen řek: Já, povídá, ty jabka koupil,
a neukradl. A šel.

10. Monolog stranou. Kousek ve dvou rovinách.

Tatínek: A tak ho sestra po tom nepřilíh laskavem uvítání
dovedla na otevřené prostranství, všude plno zle-
tých stálů a křesel na hromadě, dobře patnáct

mladých krasovic si tas spolu veselo povídalo
a seděly, jak co která nošla. Všechny ty panny
strašně potřebovaly žehličku a všechny měly divný
zvyk kroutit očima, ale ani na chvílku nepřesta-
valy štěbetat.

/Přichází služebná. Odnáší ubrus a košík s jídlem./

11. Speech

Ivan Ivanovič: Přátelé, všichni jsme se tu sešli. Hurá.

Jelizaveta Ben: Hurá.

Tatínek a Maminka: Hurá.

Ivan Ivanovič: /chvějs se a škrť zápalku/ Chtěl bych vás říct.
že od okamžiku mého narození uplynulo 38 let.

Maminka a Tatínek: Hurá.

Ivan Ivanovič: Soudruzi. Máe dům. V domě sedí žena. Má plno dětí.
Počítal jsem je, rovných deset kusů.

Maminka: /podupává na místě/ Larja, Marja, Pelageja, Nina,
Alexandr a čtyři další.

Tatínek: Sami kluci?

12. Kouček "činarský"

Jelizaveta Ben: /běhá kolem ješitě/
Trhla jsem se ode všeho.
Trhla jsem se a utekla.
Trhla jsem se a tak běhám.

Maminka: /běží za Jelizavetou Ben/ Chleba jíš?

Jelizaveta Ben: Polívku jíš?

Tatínek: Maso jíš?

Maminka: Morku jíš?

Ivan Ivanovič: Tuřín jíš? /Běží./

Jelizaveta Bca: Skepevy jíš?
Tatínek: Kotlety jíš?
Maminka: Oj, nožky jsou znaveny.
Ivan Ivanovič: Oj, ruce jsou znaveny.
Jelizaveta Bca: Oj, nůžky jsou znaveny.
Tatínek: Oj, křídla jsou znaveny.

/Sber ze scénou zpívá motiv předehry./

Maminka: Na balkon jsou otevřeny dveře.
Ivan Ivanovič: Joj, jak já bych rád skočil do třetího patra.
Jelizaveta Bca: Trhla jsem se a utkla. /Vstupuje hudba./
Trhla jsem se a utkla.
Tatínek: Moje pravá ruka a nos jsou stejny čísla jako
má levá ruka a ucho.

/Všichni, jeden za druhým, utíkají ze scény./

Sber: /Hudební doprovod na motiv předehry./

II - I

II - I

Nahofe povídá sark
a kolea povídá tas
na sarku povídá postel a
a v té posteli přespává muž

Na shledanou, na shledanou.

I - I

I - I

Přiběhli jsem jednou tas.

I - I kde je nekonečný děs.

okasa vytkout nahofe

přes brájlíčky mladý děs.

Na shledanou, na shledanou.

II - I

II - I

Otevřela se vrata

ukázali se

I - I /Světlo zhasíná/

/přechra/

13. Radix

/Cvičení pouze P.N./

Ivan Ivanovič:

Sám jsi zlozen

fotel zlozen.

Housle:

na na ni na

na na ni na

Ivan Ivanovič:

Vznes se nad Berlínem

oblét pelerinu.

Housle:

na na ni na

na na ni na

Ivan Ivanovič:

Čas minut přehne

dřív než se naděješ.

Housle:

na na ni na

na na ni

Ivan Ivanovič:

Tady máte účet

do práce se dejte

čtu nebo ratu

zkořit kulometem.

Buben:

I - I

I - I

I - I - I - I

Ivan Ivanovič:

Cáry letí vzduchem
tajden za tajdenem

Siréna a bučen:

vis - bum, bum

vis - a bum.

Ivan Ivanovič:

Kapitána tlázná první třídy
ducatá nevěsta nevěstala ei.

/Postupně přibývá světla./

Siréna:

vis, vis, vis, vis.

Ivan Ivanovič:

Honos, spěchejte honos pomoci
salát a voda mají až v soci.

/Plné světlo./

Housle:

na na ni na

na na ni na

/Kulisný přinášejí Ivana Ivanoviče./

14. Klasický patos

Ivan Ivanovič:

Petr Nikolajeviči, řekněte,
vy jste byl na té hoře, táhla?

Petr Nikolajevič:

Zrovínka se vracím.

To je vás kráska.

Tam žije les a věude plno květin.

Chaloupka stojí tam - roubaný dům,

v chaloupce oheň plápolá.

Do jeho záře letí ostružiny

a noční komáři tam tlučou do oken.

Čas od času se slyší pod střechou

loupežný lelek kradoucí.

Pas pověří řetězce rozhoupává

a vyje do prázdna - oj - oj.
V odpověď šidla nevinná
zařikávání tzučí asledická.

Ivan Ivanovič: A v onom dooku, jenž je roubený,
jezuž se říká chaloupka a v které
chyněk plápolá a lehounce se chvěje,
v tom dooku bydlí kdo?

Petr Nikolajevič: V něu nikdo nebydlí
a dveře neotvírá.
Jen syší v něu třou souku tlaptkami
a lampy svítí v něu jak rezavýna
a jako poustevník v něu celý den na peci sedí šváb.

Ivan Ivanovič: A kdo lampy zapaluje?

Petr Nikolajevič: Ta svítí sama, bez přestání.

Ivan Ivanovič: Taková věc neexistuje.

Petr Nikolajevič: Jak hloupě prázdna slova.

Je přece nekonečný pohyb. /Naznačí rukou./
Nejlehčích prvků lehký dech,
běh planet a let zrně,
bláznivá zrně dne a noci,
divokých zvířat noc a hněv
a lidi pokofané nevědy
zákony světa hvězd a vln.

Ivan Ivanovič: /škrta sirkou/
Je vás už chápu, chápu, chápu.
Klaním se vám a moje díky,
trvale hořlá zvědavostí
Kolik je hodin, prosím vás?

Petr Nikolajevič: Jsou čtyři. Je čas pobědvat,
Ivanoviči. Tedy půjdem.
Nezapomeňte však, že v noci
již zemřít má Jelizaveta čas.

Tatinek:

/Vchází/

Kterápak to Jelizaveta čas?
má dcera, která je,
ta, kterou byste chtěl vy sám
s oprátkou poslat do ráje,
ta štihlá jako kaen,
ať zví to divá lesní zvíř
a celá naše zem.
A já teď nařizuji vám,
zaklámám kouzlem vás,
pusťte z hlavy Jelizavetu čas,
ať zákon vezme čas.

Petr Nikolajevič: No, jen to zkus nás zastavit,
rozdupám tě bez milosti,
zkrvavenýa karabáček
zpřerážím ti hnáty, kosti,
na střechu v noci či ve dne
ti červený kohout sedne.

Ivan Ivanovič:

Ví všechno, je to slyšitel,
ten přítel můj a velitel,
jedinkrát nāvne křídlaas,
rozbouří vlny na moři,
sekyru zatne jedinkrát,
pokácí les i pohoří -
když chce, jen dýchne, je ten tam,
hned je, hned zmizí kdoví kam.

Tatinek:

Zař se mnou čarodějnou noc
 tvých slov a rukou svých.
 Zapadne slunce, přijde noc,
 na ústech ztuhne svých,
 zahyneš ty a zeřu já,
 vejde se v ticha chrám,
 a triumfuje dcera má,
 Jelizaveta šam.

15. Baladický patos

Souboj dvou siláků

Ivan Ivanovič:

Souboj dvou siláků
 Text - Emanuel Kreisdeyterik
 Hudba - Valiopag, holandský pesáček
 Choreografie - neznámý pociestný
 Začátek oznámí zvon

/Na scénu přinesou se dva stolky./

Hlasý: /z různých míst sálu/

- souboj dvou siláků
- text - Emanuel Kreisdeyterik
- hudba - Valiopag, holandský pesáček
- choreografie - neznámý pociestný
- začátek oznámí zvon.

/Souboj dvou siláků./

Žvon:

Bum, bum, bum, bum, bum.

Petr Nikolajevič:

Kurabyr, doramur
 dyndyry,
 skalatyr, pakaradogu
 dyky čiri, kiri, kiri
 andyčula habakula

ho - la - li

Hangu ona kudy

para vy na litejna

ho - la - li

čapu, egepali

čapatali mar

mabaločina

ho - la-li /zdvihá ruku/

Tatínek:

Na slunce ať zaletí

papoušek, moudrý pták,

ať zašepá vzápětí

den slunný. Staň se tak!

Ať protne ticho pralesa

troubení polnice.

Skřípá a padá z kolese

podstavce truhlice.

A rytíř k stolu usedl již

avíraje v ruce seč

a zvedá vzhůru s vínem číš.

pronášeje svou řeč:

Tu číši zvedám k připitku

na zdraví mně i vám.

připíjím nejkrásnější z uem.

Jelizavetě Šan.

To její ruka chladivá

laskávala můj plác...

Jelizaveto Šan, živa

buď nám sto tisíc let.

Petr Nikolajevič: Tak tedy začínáme.

Jan račte bystře sledovat
blyšhavý tanec našich šavlí,
kam které vrhá prudce břitké ostří své
a kterým směrem pak vši silou neúprosně tne.

Tatínek: x/

/útočí/
A biju vpřed a vlevo, vpravo,
kde sčžeš, duši spas.
Už šumí vítr nad doubravou,
sad vykvet kolem nás.

x/ V polském i anglickém překladu pronáší tuto repliku Ivan
Ivanovič. Přidrží se textu Chardžievova vydání, poněvadž
je v tomto ohledu logičtější. /Pozn.L.D./

Petr Nikolajevič: Těch věcí kolem mň si všiměj.

pozorně ovšem sleduj pohyb
železných centrů, soustředění
sartelných sil.

Tatínek:

Oceli - karborundu chvála.
Spojuje kámen na dláždění
a elektrickou svojí září
až k sarti děsí protivníka.
Oceli chvála! Bitvě čest!
Ta rozschvívá dorebáka,
jinocha rázem činí z děcka,
až k sarti děsí protivníka!
Ó, křídlu sléval Moudrost skále.
Pod jedlí leží nebetyčnou
a pod tou skálou vada běží.
zurčí, sart vítá protivníka.

/Petr Nikolajevič padá./

Petr Nikolajevič: Já padl na zem poražen,
stohem, Jelizaveto Sam,
znáte můj domek na hoře,
natáhněte se tam.
A budou bítat po těle
a po ramenou váš
..... myši veselé
o poustevníček šváb.
Poslouchej, hranu zvoní zvon
na střeše bis, bom, bom,
pokorně prosím o pardon,
promiň, Jelizaveto Sam. /Zvoní zvon./

Ivan Ivanovič: Bitva svou silskou skončila.

/Petr Nikolajeviče odnášejí./

16. Orloj

Jelizaveta Sam: Ach tatínku, tys tu. No to jsem ráda.
Zrovínka dělala z družstva, z ovčoco.
Zrovínka jsem tam kupovala cukroví.
Chtěla bych k čaji podat kousek dortu.

Tatínek: Šuj, to jsem se ale utahel.

Jelizaveta Sam: A co jsi dělal?

Tatínek: No štipal jsem dříví.

A strašně jsem se utahel.

Jelizaveta Sam: Ivanoviči, zaskočte do pšpivnice,
přineste láhev piva, jó - a hrách.

Ivan Ivanovič: Ach ovšem, hrách - a pšpivničky piva,
sam skočit do pivnice a odstatud zas sam.

Jelizaveta Sam: Ne pšpivničky, ale láhev piva,
nikolivdo pivnice, do hrachu máte jít.

- Ivan Ivanovič: Teď kořich v pálpivnici schová
a na hlavu si nendám polohrých.
- Jelizaveta Ben: Ach ne, jenom si pospěšte,
tatínek totiž štipló dříví utahel.
- Tatínek: Ach ženy, Bože můj, nemájí pojem. Ani zble
se v pojmech nevyznají. Frázunota.

17. Fyziologický patos

- Maminka: /vchází/ Ta potvora zarchnula myho syněčka.
- Hlas: Která? Která? /Mezi kulisami vykukují dvě hlavy./
- Maminka: Tuhlete o tím jedákes.
- Jelizaveta Ben: Maminko, maminko, co to povídáš?
/Ivan Ivanovič zapaluje zápalku./
- Maminka: To jen kvůli tobě skončil jeho život rezizou.
- Jelizaveta Ben: Tak mi přece řekni, o kes to mluviš?
- Maminka: /s kamennou tváří/ Ilich, iich, iich...
- Jelizaveta Ben: Ona se zbláznila.
/Tatínek vytahuje kapesník a tančí na místě./
- Maminka: Já jsem chobotnice.
/Dekorace se začínají otáčet, krajina se prozřívá
v pokoj. Kulisy pohlcují Tatínka a Maminku./
- Jelizaveta Ben: Co nevidět přijdou, co jsem udělala.
- Maminka: Třikrát dvacet sedm je osadesát jedna.
/Scéna jako na začátku./

18. Suše realistický

- Jelizaveta Ben: Určitě přijdou, aby mě sebrali a anetli z povrchu
zesekého. Uteču. Musím utéct. Ale kam? Tyhle dve-
ře vedou na schody, a na schodech je potkán. Okno.

/Vyhlíží z okna./ Ůch. Odtud navyakočia. Strašná
vyška. Co budu dšlat? Aha - někdo jde. To jsou
oni. Zamknu dveře. A neotevřu. Ať si tlučou, jak
chtějí. /Zamyká dveře./

/Tlučení na dveře./

Hlas: Jelizaveto Bas, ja nem zákona vás nafizují,
abyste otevřela.

/Mlčení./

1. Hlas: Nafizují vám otevřít dveře.

/Mlčení./

2. Hlas: /tiše/ Vyrázíme dveře.

1. Hlas: Jelizaveto Bas, otevřte, nebo vás vyrázíme dveře.

Jelizaveto Bas: Co se mnou chcete udělat?

1. Hlas: Budete přineč potrestána.

Jelizaveto Bas: Za co? Proč mi nechcete říct, co jsem udělala?

1. Hlas: Jste obviněna z vraždy Petra Nikolajeviče...

2. Hlas: A to si zodpovíte.

Jelizaveto Bas: Ale já nikoho nezabila.

1. Hlas: To rozhodne soud.

Jelizaveto Bas: Jsem ve vaší soci.

Petr Nikolajevič: Já nem zákona vás zatykám.

Ivan Ivanovič: /zapaluje zápalku/ Půjdete s námi. x/

x/ Zde končí text polského i anglického překladu. Text Charčizje-
vův však pokračuje. /Pozn. L.D./

19. Konec opery. Kulisy, předměty, pozadí i lidé, vše se pohybuje.

Jelizaveto Bas: /křičí/ Svažte mě! Táhněte mě za vlasy! Strčte
mě do koryta! Nikoho jsem nezabila! Ani bych
nikoho zabít nesehla!

Petr Nikolajevič: Jen klid, Jelizaveto Bas!

- Ivan Ivanovič: Divejte se dál do budoucnosti. /Hlasitě škytá./
- Jelizaveta Sam: A v domku, jenž stojí na hoře už hoří ohýnek.
Myši průskají fousem. A na paci sedí šváb švábo-
vič s ryšavys líšečkem a v ruce má sekuru.
- Petr Nikolajevič: Jelizaveto Sam, ruce vztahněte vpřed, sklopte
svůj upřený zrak a následujte mě, zachovávajíc
pružnost všech kloubů a napětí šlach. /Tma./
Za mnou. /Pomalú ocházejí./

O p o n a

Peáno od 12. do 24.

Prosinec 1927

Daniil Charas

S l o v a.

1. FANDA

Připutoval k nám prý z Anglie - aspoň jeho označení. Fan v angličtině zkráceně označuje fanatika či fanatického přívržence. Fotbalového mužstva, beatové skupiny, filmové hvězdy či závodů formule jedna. Naši předkové neznali kopanou, beat, filmové hvězdy ani automobily a tudíž ani to slovo: fanda.

Fandové se nacházejí po celém světě. Ne po desítkách či stech ale po miliónech. Občas čteme, že se někde pod jejich množstvím prolomila tribuna anebo že se jich několik navzájem postřílelo. Když hokejové mužstvo USA na poslední olympiádě v Lake Placid porazilo sovětské hokejisty, chodci vystřelovali rakety a vážení občané metali do sněhu kotrmelce. Několikrát týdně v Mnichově, v Londýně, Paříži, Barceloně, Buenos Aires či v Praze táhnou průvody mužů pod klubovými zástavami. Troubí, bubnují, řehtají a zpěvem oslavují vítězství. Pokud nemají co oslavovat, jdou aspoň společně zapít trpkost porážky.

Jsou města, kde se na stadiónech či v ochozech podél závodních drah sejde v jedinou chvíli více než sto tisíc fandů. Dívají se na kopanou, býčí zápasy, na dostihy, box či automobilové závody. Stačí písknout na píšťalku, mávnout praporekem či vystřelit ze startovní pistole a ze statisíce hrdel se vydere neartikulovaný jek. Dav společně řve, společně tichne v hrůze, společně se raduje, provolává slávu, společně se valí ulicemi.

Fandovství jistě nevzniklo až v našem věku, stejně jako se v něm nezrodil fanatismus, co však patří našemu věku, naší masové a spotřební společnosti, je jeho rozměr. Jako by se fandovství stalo jedním ze základních postojů moderního člověka. Fandí svému mužstvu, národním barvám, své kultuře, své straně. Fandí Maugretovi, primáři Sovovi, disidentům, Borgovi, Rusům, Američanům, Polákům, Afgáncům anebo Číňanům, revolucionářům, teroristům, mírovému hnutí, emancipantkám, ekologům, křesťanům, jogínům, Stalinovi, Maovi, Chomejnímu anebo Arafátovi.

Fandit znamená, jak jsme řekli, fanaticky stranit. Tedy nekriticky přijímat. Nevidět vlastní fauly, úskoky, chyby a slabiny. Vidět pouze vlastní přednosti, pravdu, vlastní ztepilost. Hájit, podporovat a povzbuzovat vlastní mužstvo, vlastní ideje a barvy a ostouzet barvy, myšlenky i stoupence soupeřovy.

Fandit však také a p ř e d e v š í m znamená p ř i h l í -
žet tomu, co se v aréně odehrává.

Kdysi v lidském dávnevu bylo ještě více konajících a méně přihlížejších. Všichni muži kmene anebo aspoň většina z nich uměla vrhat oštěpem, střílet z luku, běhat, rvát se a bojovat. Také tančit a zpívat. Dneska běhá, skáče tančí či zpívá hráč a tisíce či statisíce přihlížejí. Povzbuzují anebo pískají.

Svět fandů se neobejde beze světa hráčů, svět přihlížejších se neobejde beze světa konajících. Fanda si namlouvá, že to je on, kdo umožňuje a podmiňuje existenci hráčů. Jaký by to byl zápas bez jeho povzbuzování? Komu by se chtělo hrát před prázdnými ochozy, kázat na prázdném náměstí?

Je to ovšem pravda jen do jisté míry. Hráč se daleko spíše oběje bez fandý než fanda bez hráče. Fanda si namlouvá, že výkřiky z jeho hrdla, jeho bezpodmínečná podpora, jeho vášnivý souhlas stimuluje hráče a ovlivňuje tak výsledek zápasu; ve skutečnosti motivy hráčů při hře bývají odlišné od motivů fandovy přízně. Hráč sleduje vlastní cíle, ty fanda obvykle nezná a ani se o ně nezajímá. Hráč ví, že jeho role je jen stěží zastupitelná, zatímco role jednotlivého fandý je zastupitelná vždy.

Nejmutnější omyl fandův však netkví v tom, že se klame o svém vztahu k hráči, ale že se klame o svém vztahu ke světu. Neboť fanda si nechce připouštět zástupnost svých postojů. Věří, že je sportovcem, protože týdně přihlíží hře svého mužstva, věří, že je kulturní, protože fandí svému zpěvákovi, herci či skupině, věří, že je vlastencem, protože straní národním barvám a to i v odvětích, která ho vůbec nezajímají, věří, že je bojovníkem za mír, poněvadž křičí v zástupu hesla, která mu připadají správná, věří, že v zásadě chápe podstatu hry, kterou hrají jiní a kterou on zná jenom z přihlížení.

Fanda tak ztělesňuje jeden z nejtragičtějších sebeklamů moderního člověka: že činnost lze nahradit přihlížením, že vášnivé přihlížení znamená již účast a že tedy může dát nějaký smysl lidskému životu.

ivan klíma

Eugène Ionesco

Deník po špetkách

Participace, identifikace: Brecht odmítá magickou, citovou účast v divadle, nechce nebo vlastně tvrdí, že nechce, abychom se ztotožňovali s jeho postavami, chce, abychom jim rozuměli, vybízí k tomuto rozumovému přístupu. Kouzelným proutkem se mu tak stává jeho ideologie, jeho myšl^enky. Chce, abychom se podíleli na jeho myšlení, ztotožnili se s jeho myšlením, totiž s jeho vírou nebo s tím, co za ni pokládá.

Všichni angažovaní autoři vás chtějí znásilnit, rozumějte přesvědčit vás, získat vás.

Když mi někdo předvádí na jevišti policisty, kteří střílejí do vykořisťovaných dělníků^ů, dělá to proto, abych se magickou sugescí divadla stal dělníkem, abych se vcítil do jeho bolesti, abych se mu postavil po bok, abych se s ním ztotožnil.

Není to tak dávno, co se v divadle předvádělo, jak Židé rozkládají civilizaci svými podvratnými a demoralizujícími myšlenkami, penězi atd.atd. Divák se měl ztotožnit s nacistickou postavou, s vrahem Židů.

Když dnes vidím - a dnes je to snadné, nikoho ani nenapadne tomu bránit, neboť, zatímco tehdy být proti fašismu znamenalo něco zakázaného, dnes se to smí a doporučuje - když dnes v divadle vidím, jak nacisté masakrují židovské děti, ženy a starce, bouřím se, chci pochopitelně trestat, jsem Žid.

/Zato se v divadle nepředvádí, prostě se to nehodí, jak Alžířané vypichovali oči francouzským dětem. Zrovna jako se nepředvádí, jak Číňané masakrují Tibetany, to je taky ošemetné./

A tak dále a tak podobně, případně o něco nevinněji:

-2-

ztotožňujeme se se ženou tyrana, když nám předvádějí muže tyrana. Ztotožníme se s manželem, když nám předvedou jeho ženu jako snůšku neřestí.

Každý tak zvaně objektivní autor, nebo autor spravedlivý, planoucí pro pravdu, realistický, potírá někoho zlého a odměňuje někoho dobrého. To je důvod, proč každé realistické neboli angažované dílo není nic víc, než melodram.

Když však, místo abych mluvil o zlém německém nebo japonském nebo ruském nebo francouzském nebo americkém hulvátovi nebo o zlém měšťákovi nebo o zločinné žhářce nebo o odporném militaristovi nebo o vojákovvi, zrádci a dezertérovi atd., když místo toho vysvléknu člověka z nelidskosti jeho třídy, jeho rasy, měšťácké nebo jiné danosti;

když to všechno pomínu a mluvím o tom co jsem nejdůvěrnější já sám ve svém strachu, ve svých touhách, ve své úzkosti, ve své radosti ze života; nebo když dám volný průchod rozpoutané představivosti, imaginativnímu konstruování, nejsem to jenom já, nejsem stoupenec čehokoli, nejsem už s tímhle proti onomu, nejsem už s oním proti tantomu, nejsem to už jenom já sám, ale jsem zároveň všichni ostatní, v tom, co je v nich lidského, nejsem už ten zlý, nejsem už ten dobrý, nejsem už měšťák, nepatřím už k té či oné třídě, k té či oné rase, k té či oné armádě,

- ale jsem člověk zbavený vší stranící předpojatosti, vyčlenění, odlidštění, nejsem odcizený tím, čím člověka odcizuje ostatním výběr nebo strana, a přestal jsem už nenávidět ostatní. A teprve zde dochází k hlubokému ztotožnění, v tom je právě způsob, jak ho dosáhnout.

x x x

Zmáhá mě obrovská únava. Je zřejmě psychického původu. Mohlo by se zdát, že nemá žádnou příčinu, ale já vím, co ji způsobuje: jistota nebo téměř jistota, že všechno je marné.

x x x

Všechno co vím teď, vím už od věku šesti nebo sedmi let: věku rozumu.

Knihy, které jsem přečetl, literární i filosofická díla, ale hlavně literární, protože mám inteligenci spíš konkrétní než abstraktní, nejsem vědecký typ - knihy, slova ostatních, pamětihodnosti a umělecká díla i politické dění vždycky jen posílily, upevnily, co jsem věděl skoro odjakživa: nevíme nic, kromě toho, že je smrt a ta číhá na mou matku, na mou rodinu, na mě. /Teď si uvědomuji, že jsem nikdy nepomyslel na to, že zemře otec. Myslel jsem s hrůzou, že jednou zemře matka. Byla to úzkost, trvalá obsese. Ale že zemře otec mě nenapadlo nikdy. Bylo to proto, že jsem ho vídal zřídka kdy, nebo proto, že jsem ho neměl rád? Ne, jistě ne, protože jsem ho měl rád a protože jeho dlouhá nepřítomnost ve mně, v nás všech, vytvářela prázdno, obrovské trápení, poranění. Nemyslel jsem na jeho smrt, protože mi možná připadal tak silný, že pro mě byl málem nesmrtelný./

x x x

Existuje zlatý věk: je to věk dětství, nevědomosti. Od chvíle, kdy víme, že zemřeme, dětství končí. Jak už jsem řekl, pro mne skončilo velice záhy. Jsme tedy dospělí v sedmi letech. Potom, myslím, lidé většinou zapominají, co pochopili, a nacházejí si jakýsi jiný druh dětství, které se u někoho, jen u velmi malého zlomku lidí, může opakovat celý život. Není to skutečné dětství, je to jakýsi druh zapomnění.

-4-

Přicházejí přání a starosti, které člověku brání dobrat se základní pravdy.

Já ■ jsem nikdy neupadl do tohoto zapomnění, nikdy jsem už dětství nenašel. Kromě dětství a zapomnění může člověku poskytnout útěchu z existence, naplnění nebo nebe na zemi a v srdci už jenom milost. Na tu však dětství ve svém vzrušeném neklidu zapomíná. Žádný jhný druh bytí už není. Jak jen můžeme žít bez milosti? A přece žijeme.

x x x

Když zde vyslovuji všechna ta důvěrná sdělení, dělám to proto že nejsou jen moje. Vždyť skoro každý má na jazyku podobné důvěrnosti a literát je jen někdo, kdo vysloví nahlas, co si ostatní řákají v duchu nebo šeptem. Pokud bych se domníval, že to, z čeho se zpovídám, není všeobecná zpověď, nýbrž zpověď jednotlivce, vyzpovídal bych se stejně v naději, že se uzdravím nebo že se mi uleví. Tu naději nemám, tu naději nemáme. Zpovídáme se ze svých myšlenek s neměnným ■ utrpením. Takže proč vlastně? K čemu nám to je? Děláme to proto, že navzdory všemu si nemůžeme neuvědomit, nemůžeme si ostřeji neuvědomit jedmu skutečnost - skutečnost, že existovat je neštěstí, že lidský úděl jenepřijatelný. Je to zbytečné, ale nevyhnutelné vědomí. Tím, že je vyjadřujeme, děláme literaturu.

x x x

Od věku patnácti let, myslím, že to bylo od mých patnácti let, totiž od chvíle, kdy mě opustilo všechno, co mi zbylo z dětství, neboli také od chvíle, kdy přestala přítomnost a začala minulost, vrhající se do budoucnosti, rovná se do propasti, od chvíle, kdy přítomnost zemřela a nahradil ji čas, od doby, co jsem si zcela uvědomil čas. jsem se cítil starý a chtěl jsem žít.

-5-

Řnal jsem se za životem jako bych chtěl polapit čas, a chtěl jsem žít. Pronásledoval jsem ho tak divoce, že mi stále unikal, běžel jsem nezůstával jsem ani pozadu ani jsem nepředbíhal, a přesto jsem život nikdy nedohonil. Bylo to, jako bych běžel vedle něho.

x x x

Co je život? může se mne někdo zeptat. Pro mě život není čas. Není tou unikající substancí, která nám proklouzává mezi prsty, která se rozplyne jako prelud, kdykoli ji chceme uchopit. Pro mě je a musí být život přítomný, přítomnost sama, naplněnost. Tolik jsem život stíhal, až jsem ho ztratil.

x x x

Jsem ve věku, kdy člověk zestárne během jediného roku o deset let, kdy se hodina vejde do několika minut, a čtvrt hodiny už ani nestačíme registrovat. A přesto stále pádím životu v patách v naději, že ho ještě v posledním okamžiku chytím, jako když naskakujeme na schůdky odjíždějícího vlaku.

Vzpomínám si na čtvrt hodinovou přestávku na obecné škole. Čtvrt l hodiny! ~~xxx~~ Jak dlouho trvala, jak byla zaplněná. Měli jsme čas vybrat si hru, zahrát si ji, dohrát ji, začít si hrát na něco jiného...

Už dřív než jsem dosáhl věku patnácti let, jsem měl samozřejmě pocit, že čas utíká. Čtvrťky a neděle ubíhaly jako voda. Ubíhaly, čili věděl jsem, že ubíhají. Objevit čas znamená, přirozeně, pocítit, že ubíhá. Znamená to věřit, že přijde zítra, být si tím dokonce jist, znamená to čekat a žít v očekávání.

Vždycky mi říkali, že dny jdou jeden za druhým, že roční

období míjejí. Z počátku jsem samozřejmě nemohl nevěřit tomu, co tvrdili dospělí a pan učitel. Říkali to, bylo to nepochybné. Jenže "příští rok" bylo jenom slovo. I když jsem si myslel, že ten příští rok přijde, připadal mi tak vzdálený, že nestálo za to, na něj myslet. Než zase přijde, bude to celá věčnost. Jako by vlastně ani neměl zase přijít. Takže se ani nedělaly žádné plány, nešlo to, protože příští rok byl tak daleko, tak daleko... Ostatně, po dnešku přijde zítřek, roční období minou a zase se vrátí - to ona oácházela a vracela se, zatímco já jsem zůstal pořád na jednom místě. Slunce a hvězdy se točily kolem mne, a já stál bez hnutí uprostřed všeho. Země se svými barvami a poli a sněhem a deštěm se otáčela kolem mne. Nevím už, v kterém okamžiku se stalo, že jsem udělal něco jako krok. Jak se to stalo? Od té chvíle ve mně nastala minulost. Neměl jsem se hýbat, vtáhlo mě to do toho kola, byl jsem stržen tím pohybem, stržen do víru. Honit se za přítomností, to je to, čemu se říká být v čase. Honíme se za věcmi, běžíme s věcmi, plyneme.

x x x

Už dlouho si říkám, že bych měl už konečně začít psát své dílo, to pravé, skutečné dílo. Divadlo vlastně není mé pravé poslání. Když jsem napsal divadelní hru, poté, co jsem předtím napsal pár jiných věcí, dostal jsem chuť napsat další hru, a když se mi pak podařilo zaujmout hrou větší počet lidí, pustil jsem se do třetí. Když jsem pak po čtvrté či páté hře měl zajištěné živobyetí, psal jsem přirozeně další hry, a nadělal jsem už nic jiného. Tak se ze mne stal "dramatik", profesionální divadelník".

Měl jsem dál psát pro divadlo a zároveň psát /ach, jak mě to slovo psát rozlaďuje, zvlášť, když není gramaticky spojeno s předmětem/, a zároveň psát i jiné věci. Byl bych měl za sebou

-7-

víc knih, byl bych použil, vylepšil, vymyslel jiné systémy výrazových prostředků, jiné výrazy, byl bych zkonstruoval jiné stavby. Vznikla by tak, ne-li další světy, adalší díla, alespoň různorodější hlediska, bohatší podoby týchž děl. Stačí, aby na chvíli pomimula beznaděje, a hned mě přepadá a naplňuje touha tvořit.

Mohl jsem mít za sebou horu práce, mohl jsem vytvořit řadu děl, kdyby mě asi před patnácti lety, a možná ještě mnohem dřív, nezačala zmáhat únava, nepředstavitelná, strašlivá únava. Únava, která mi bránila pracovat, ale také odpočívat a těšit se ze života a umět se radovat, a také se uvolnit, a která mi také bránila natočit se víc, tak jak bych si to býval přál, k ostatním, místo abych zůstával věznem sebe sama, totiž své únavy, té tíhy, toho břemene, kterým jsem já sám. Jak se přiklonit k ostatním, když vás zavaluje tíhou vaše vlastní já. Ani jeden z těch třiceti nebo čtyřiceti lékařů, s nimiž jsem se radil, nedokázal nebo nemohl vyléčit tu nekonečnou ochablost, protože žádný z nich zřejmě nešel až k prameni, k nejhlubší příčině té nemoci. Já sám vím čím dál líp, co je příčinou toho vyčerpání: jsou to pochybnosti. Ta věčná otázka "k čemu to všechno?", odjakživa zakořeněná v mé mysli, kterou nemohu vypudit. Ach, kdyby ono "k čemu to všechno?" nebylo vzklíčilo v mé duši a potom se rozbujelo, a kdyby nebylo překrylo všechno ostatní, kdyby nebylo zdusilo jiné rostliny, byl bych, jak se říká, někdo úplně jiný. To tenhle plevel zřejmě vysál vodu, určenou jiným, prospěšnějším rostlinám, nedovolil jim, aby se rozvíjely, vybujel místo nich sám.

x x x

-8-

Konečný vesmír je nemyslitelným, nepředstavitelný. Nekonečný vesmír je nemyslitelný, nepředstavitelný. Vesmír nejspíš není konečný ani nekonečný, konečno a nekonečno je jen způsob, jak o něm přemýšlejí lidé. V každém případě je však opět nepřijatelné a nepředstavitelné, že konečno a nekonečno je pouze způsob myšlení a mluvení. Nemůžeme svou bezmoc překročit o jediný krok - před těmi hradbami se mi dělá nevolno. A když už to není hradba, pak se mi u nohou otvírá propast a jímá mě závrať.

x x x

Ptám se sám sebe, jak mě ještě mohou vzrušovat nebo mě aspoň zajímat ekonomické, sociální a politické problémy, když vím, 1/ že umřeme; 2/ že revoluce nás nezachrání ani před životem ani před smrtí; 3/ že si nemohu představit konečný vesmír, nekonečný vesmír, vesmír konečný ani nekonečný.

Žijeme, abychom zemřeli. Namítnete, že výrok "smrt je cílem existence" je banální pravda. Stává se však, že i z otřelé fráze někdy zmizí banalita a vynoří se, vydere se na povrch úplně nová pravda. Prožívám právě jednu z chvil, kdy se mi zdá, že zjišťuji po prvé, že konečným cílem existence není nic jiného než smrt. Nedá se s tím nic dělat. Nedá se s tím nic dělat. Nedá se s tím nic dělat. Nedá se s tím nic dělat. Ale co je to za úděl, být loutkou, kterou tahají za provázky, jakým právem jsem terčem výsměchu?

Někdy se mi ještě stává, že se divím, jak to, že mi není dvanáct let.

x x x

Kdysi, kdysi, už je to hodně dávno, jsem usedal k psacímu stolu s radostí. Protom už mi to dělalo jen jisté potěšení. Později lhostejně, ze zvyku a dokonce jaksi zrudně. Ještě

-9-

později, když jsem v deníku věnoval desítky stránek konfliktům se svými bývalými přáteli, z nichž se stali fašisté nebo nacisté nebo členové Železných gard, musel jsem, když jsem si sedal ke stolu, překonávat odpor. Dnes mě představa, že musím psát, prostě děsí. Když dnes začnu psát, probudí se ve mně ještě ostřejší, ještě nesnesitelnější vědomí dramatu, nebezpečí, všeobecné úzkosti a chtěl bych uprchnout, vyprchat, zapomenout.

x x x

Drobní vychytralci, kteří se dávají nést událostmi, jsou vždycky úspěšní. Drží se proudu v místech, kde je nejsilnější. A tak jsou vždycky na koni. Jsou na koni, jenže neexistují, nejsou, protože se pouze ztotožňují s proudy. Berou na sebe jakékoli tvary, jsou amorfni.

Pro někoho je žít snadné, stačí dát se unášet. Plují po proudu. Já musím vždycky zlézat hory, které ostatně nezlézám.

Patřím k vyvolenému druhu lidí, jimž je uloženo dělat nemožné. Jsem, bohužel, zároveň jeden z největších lenochů svého druhu. Nehybám se z místa, a hory jsou stále vyšší a hrozivější. Když já nejdu k hoře, jde hora ke mně. Cítím, jak se země chvěje, vidím hrozivá skaliska, která na mne spadnou a rozdrtí mě.

Já vím, zříkám se všeho a nezříkám se sebe. Má se to dělat opačně.

x x x

Nemohu pochopit, jak je možné, že po celá staletí, staletí a staletí přistupují lidé na to, že žijí a umírají v těchto nesnesitelných podmínkách. Přistupují na existenci s neodbytným pomyšlením na smrt, přistupují na existenci ve

válce, v bolesti, aniž by něco podnikli doopravdy, přímo, definitivně. Jak mohlo lidstvo přistoupit na to, že je tu, že je sem vrženo, bez sebemenšího vysvětlení? Jsme lapeni v jakési kolektivní pasti a vlastně se proti tomu ani vážně nebráníme. Ani jedna filosofie, ani jedna věda nebyla s to dát nám klíč k tajemství. Jsme vedeni, dirigováni, vodí nás na šňůře jako psy. Už desítky tisíc let je lidstvo mystifikováno.

Jsem tu, já, člověk, a musím přijmout nepřijatelné: nechci válčit a válčím. Chci vědět a nevím nic. Když si nakonec zamíluji tu existenci do níž jsem byl uvržen, trpím, protože mi ji odnímají. Mám sílu, ale ta se vyčerpává, stárnu, ale nechci zestárnout, umírám, ale nechci umřít. A to je právě to nejparadoxnější: milovat existenci, kterou mi vmutili, a kterou mi odnímají v okamžiku, kdy jsem ji přijal. Těch osmdesátiletých starců, celých šťastných, že žijí! Těch dvacetiletých mladíků, na které padne břemeno let! Už tisíce a tisíce let se tisíckrát kladly tytéž otázky. Kladly se tolikrát, že nakonec bylo už směšné klást je dál, opotřebovaly se dřív, než na ně člověk mohl dostat sebemenší odpověď. Lidé začínají poznávat malý kousíček vesmíru, země je ofotografována z měsíce, lidé znají fyzikální zákony a vědí, jaké je chemické složení kosmu. Zbývá nám už jen pár kroků k osvětlení hlubokých temnot psychologie. Vidíme skrz tělo. Rozkládáme samozřejmě hmotu. Umíme předvídat pohyby hvězd, jistě, jistě, a spoustu jiných věcí, jistě, jistě. Věda není poznání. Rétoriky a filosofie jsou jenom slova, sledy slov, řetězce slov, jenže slova nejsou řeč. Až budeme vědět všechno, nebo kdybychom věděli všechno, neznali bychom nic. Kdo to všechno popostrkuje? Kdo je ta bytost za věcmi? Vesmír mi připadá jako pouhé odkladiště neuspořádaných nebo možná uspořádaných předmětů, jako mobily vržené do nesmírného prostoru, ale

-11-

kdo je vymrštil, a co je vlastně to, čemu já říkám prostor, co mně se jeví jako prostor? Ale i když vím, jaké jsou zákony jejich dráhy, i když znám řád pohybů i to, jak se disponuje lidmi a věcmi a jak dochází k některým mutacím, transformacím a zrodům, i kdybych to všechno věděl, znamenalo by to jenom, že jsem se jen jakž takž naučil maličko se orientovat v těch obrovských galejích, v tom tížícím vězení, v němž se nacházíme. Jaká fraška, jaká past, jaká průhledná lest! Narodili jsme se podvedení. Neboť nemá-li se poznávat, není-li co poznávat, k čemu tedy touha po poznání?

Mohu znát zákony: nemohu však poznat smysl zákonů. Jak je možné všechno nevědět, jak je možné nebýt všude zároveň? Co je za zdmi? Proč bariéry mého chápání neprasknou, abych mohl všechno pochopit, aby pro mne tohle všechno bylo normální, důvěrně známé a přerozené? Právě to, že se mi svět, vzdálenosti, příroda zdají málo přirozené, neobvyklé, nepravděpodobné a děsivé, právě to je nepravděpodobné, neobvyklé, úděsné. Jsou moje přání "já"? Utvářejí mne, nebo jsou mi vmucena a přicházejí odjinud? A kdo je potom ono "já", které je přijímá? Jsem to co myslím, co si přeji, co cítím. A co potom epidemie? Utvářejí lidi, které napadají? Jsem já dílem nemoci nebo jsem jejím strůjcem? Co je vlastně ono "já", které se domnívá, že myslí, zatímco možná není nic, a které se, přesto, že není nic, domnívá, že myslí? Většina myšlenek a nápadů, které mám v hlavě přichází odjinud, přichází odevšad, nemusely mě napadnout a přesto bych byl dál oním "já". "Já" je křižovatka, místo, kde se křižují síly a vůle všehomíra, o jejichž ontologické, prazákladní podstatě se nikdy nic nedovím.

Toto "já" by mělo říci ne, mělo by se poděkovat. Měli by-

-12-

chom všemu nechat volný průběh. Jenže "já" nemůže nechat všemu volný průběh. Touhy ve mně vytrysknou proti mé vůli, úzkostné "já" se staví mému vyrovnanému "já". V kterém "já" jsem já? Chci znát. Pudí mě to k poznání. Nemohu zabránit své touze po poznání. Nejsem pánem svých přání, svých smutků, svých úzkostí. Nebo jsou mé úzkosti, mé nostalgie, mé žaly mé pravé já, které odmítá být vyrovnané? Je má úzkost někdo jiný? Jsem má úzkost já sám?

x x x

Společnost, kterou se pokouším popsat ve hře jako je Plešatá zpěvačka je Dokonalá společnost, neboli Společnost, kde jsou všechny administrativní, ekonomické a politické problémy vyřešeny. A právě tehdy vyvstávají základní problémy. Politika, neboli starosti, ať už malé nebo velké, naléhavé nebo méně naléhavé, nám základní problémy zastírala. Co se dá dělat od odkamžiku, kdy už žádné potíže nebudou? Až zmizí potíže, nastoupí mada. A není-li už ani mada, nastává duchovní úpadek.

Zdá se mi, že Společnost, po které touží ekonomové - revolucionáři, je společnost o dvou dimenzích. Vlečou nás k sociálnímu konformismu, do světa odcizení, do světa, který odnímá člověku jeho třetí dimenzi. Z tohoto hlediska je až do dnešního dne tak zvaně socialistický svět odcizenější než svět buržoazní.

x x x

Pokaždé začínám znovu. Pokaždé si беру čistý sešit. Pokaždé doufám, že to někde povede, že to bude konstruktivní zkušenost, že otevřu nějaké dveře. Ale ne. Dřív než dojdu k jakýmkoli dveřím, zastavím se. Stále táž neviditelná pře-

-13-

kážka: kdyby byla viditelná, byl bych jí obešel. IPrávě to neviditelné mě zastavuje. Měl bych se aspoň pokusit neměnit sešit, pokusit se dojít až na poslední stránku. To by znamenalo, že jsem řekl skoro všechno. Ta překážka je vlastně všechno to, co ještě musím říct. Je to ono neviditelné zavalení prostoru, které se mi staví do cesty. Můj vnitřní prostor není volný. Nemohu dokonce dojít ani ke svým vlastním dveřím. Ani k oknu, abych si vyvětral.

x x x

Byl jsem student a bylo mi dvacet let. Sedělo nás několik kolem stolu a pili jsme. Byl mezi námi jeden přítel, Štěpán M., už sedmadvacetiletý starý student, který se studiem nespěchal. Říkával, co na tom sedje, jestli se stanu profesorem, v sedmadvaceti, ve třiceti nebo dokonce v pětatřiceti letech? Místo, abych pak byl profesorem čtyřicet let, budu jím jenom třicet let. Třicet nebo čtyřicet, vyjde to nastejno. Dokud se cítím mladý, radši těch krásných časů využiju. A začal zpívat pijáckou píseň, ve které se hovořilo o mládí v krásných, zbrusu nových šatech a o stáří ve starých a těžkých šatech. Rozešli jsme se uprostřed noci. Šel jsem spát a zdálo se mi, že jsem starý, sehnutý, že mě tíží čas, že je mi šedesát let. Probudil jsem se plný úzkostí. Bylo to na jaře, nádherné nebe, nádherné slunce. Ach, je mi teprve dvacet, řekl jsem si s úlevou.

Teď je mi padesát a sen se splnil, nebo téměř. Jak mohu přijmout ten úděl? Jak můžeme připustit, abychom žili a čas nás tížil jako oslí náklad? Vyloučeno! Měli bychom se vzbouřit! Jsem jako žák v posledních dnech prázdnin.

přel.: jm

Snad jenom nejzastávenější obhájce dnešního statu quo by se odvážil odporovat tvrzení, že literární proces je u nás už celé desetiletí silně podvážen a přiskročen a že to, čemu se říká literární život, funguje pouze zdánlivě. V takové situaci je pochopitelně nejdůležitější právě té tvůrčí aktivitě, které čerpá inspiraci v umělecké praxi samé a usiluje o její myšlenkové zvládnutí a výklad — literární vědě a kritice. Proto je jen v logice věci, že tato větev nynější české slovesnosti má ještě uбожеjší úroveň než umělecká tvorba — ta má přece jen možnost uchýlit se do nějakého mírnějšího zázemí, kde nevanou tak ostré ideologické větry. Oficiální literárněvědná a literárněkritická fronta, jak se příznačně říká, je až na výjimky /jako jsou např. Slovník literární teorie nebo Slovník literárních skupin apod./ vypjatým chvalofěšnictvím současně "angažovaností" a není vůbec o to podat výkon hodný pozornosti.

O to spíše se sluší zaznamenat v této oblasti čin, jehož význam přesáhne dnešní obzor. Jde o monografii Jiřího Opelíka Josef Čapek, kterou vydal Melantrich v pozoruhodně čilé edici Činasy už r. 1960. Má 254 stran výkladového textu, 90 stran je věnováno ukázkám z Čapkovy tvorby, zbytek /do 352 stran/ tvoří nezbytný aparát. Třebaže zmíněná edice je určena spíše širším zájmem a rozhodně nemá akademický ráz — takže např. v knize není ani seznam použité literatury, ani žádné odkazy pod čarou či za textem — Opelík se vyhnul svodě popularizátorství a napsal monografii ryze odbornou, i když čtivou. Přejav po E. Halíkovi editorství díla bratří Čapků využil bohatě příležitost, jak kompenzovat ztrátu aktuálního /tj. časopiseckého/ sledování současné produkce. /Či to byla nechtít být její přisluhovačem?. Sám námět je přece jen zdánlivě historický a podle strohé reglementace nakladatelské činnosti by patřil do nějaké edice Čs. spisovatele, tady, v odkasech pokrokových osobností naší minulosti, se ocitl patrně nějakým dopaštěním či úradkem božím, je nabit problematikou návýsost moderní literatury.

Čapkové mají v naší literatuře zvláštní postavení. Prosadili se navzdory vši nepřizní. Nebyl snad druhých spisovatelů, které by vlivná část kritiky bila tak bezohledně, soustavně a se sebevědomou jistotou své pravdy. A nebyli to jen sarřističtí vykladači, kteří ovšem zejména Karla vinili z útěku "na zahradku" a z "člověkovství", ale i F. L. Šalda, jenž čapkovskou tvorbu prostě neanalysoval. C maoanákem potlačení Čapků v 50. letech zbytečně mluvit. Ale teď tu jsou a těžko je vylučovat z české kultury, byla by bez nich

přece jen něčím docela jiným, než čím je. Ovšemže vypadá na ze hry vždycky, kádkoli se ovšem staré floakule o tom, že všechno velké šlo před válkou a komunisty apod. Jsou ponechávání milestivě stranou tohoto "všeho" a mlčky se bere na vědomí fakt, že v dnešní vydavatelské vzorkovnici se vyjímají jako osamělci demokratického ducha, věrní sobě a humanistickému poslání literatury, přehlíží se, že čapkovské pojetí takřka všech základních principů lidské mravnosti je v příkrém rozporu s pojetím dogmatického bojovnictví za pravověrně stranickou kulturní politikou. Svědčí to ovšem o umělecké mohlivosti, jež se nedala potlačit, ale taky o něčem jiném: o tom, jak lidé potřebují právě takovou, stále vzácnější se vyskytující tvorbu, jež je založena na spisovatelství jako na těžkém údelu národní a kulturní odpovědnosti, na spisovatelství, jež v plné míře uplatňuje své a jen své bytostné síly i etickou neanulovatelnost a od počátku do konce prosazuje pojetí člověka jako svobodného, a tudíž i svoboda jiných tolerující bytosti.

Opalík se záměrně a z dobrých důvodů této tematice - řekněme převážně ideologické - vyhýbá. Kritické výhrady vůči dílu J. Čapka zní jen zřídka, tam, kde mu ^{je} možná vysvětlit určitý příznačný dobový omyl, případně výrazněji zdůraznit vlastní výklad, např. když vyvrací pečlivě označení Čapkových olejů z konce 30. let za "selankovité" - ale i to se týká přímo tvorby, nikoli Čapkovy postavení v dobovém zápase o směr vývoje. Jinak je náš autor přísně soustředěn k předmětu svého zkoumání a nedává se rušit žádnými hlasy ani z včerejška ani z dneška.

Tímto předmětem je ovšem Čapkovy slovesná tvorba, nikoli kalifství, které sám Josef Č. považoval za své hlavní středisko. Opalík má souvztažnost obou těchto oblastí stále na zřeteli, vychází z ní a sleduje pozorně proměny v jejich vzájemném poměru. Výtvarná problematika ho také přivedla k určitým zobecnujícím závěrům, jež se týkají literatury. Rozborem příslušných průběhů daného období dochází k překvapujícím výsledkům, totiž k názoru, že jde o průhy secesní, případně později kubistické /to se týká zvláště Zářivých blubin, pesňů a Karlem/. S těmito termíny česká literární věda - pokud vln - dosud nikdy neoperovala, českou právu ani pošli pod těmito hledísky neperiodizovala. /U R. Svobodové, kde se "secesnost" jaksi sama sebou nabízí, Opalík se kloní spíš k termínu "necroscotismu". Analytické nástroje, jimiž tady Opalík pracuje, jsou vcelkem nové a operace sama je předukladná, až se někdy zdá, že snad zbytečně minciobní. Je to zřejmě dáno tím, že k této problematice se nejen

autor monografie sám, ale ani nikdo jiný vzhledu už nedostane. Je tedy třeba jít "až na konec cesty" a nezůstat jen u nánaků, podnětů a otázek, je třeba každý názor doložit, vyvětlit a podepřít ze všech stran.

Těžko říci, zda literární historie vezme těmito názory zavděk a bude s nimi pracovat. Někdy se sčítá jisté, že Opelíkuv rozbor alespoň u J. Čapky má solidní povahu, nespornou podnětnost a také přesvědčivost. Poněkud přitažené za vlasy si připadají jen některé detailní pitavní fezy v drobných prózách, tady už se autor řídí dost svými subjektivními pocity a představami, což je "katistické".

Text monografie upoutá i na mnoha jiných místech. Kapitola "Podrobní láma" jistě vyvolá reminiscenci na někdejší spory o užitečnosti či škodlivosti moderních -lamů, ale i tady autor tento vyčpělý epor přechází, k vlastní analýze Čapkových výsledků ve výtvarnictví i literatuře je mu důležitější, neboť umožňuje dát odpovědi zásadnější.

Vztah obou bratrů byl zajisté v životě neobyčejně vřelý, v tvorbě se však od počáteční spolupráce vydal každý z nich za jinou představou literatury. Opelík nenasnačuje mezi nimi žádnou "rivalitu", jana se zaměřuje dočasně zřetelné polehky Josefově tvorby posledních 30. let s tvorbou Karlova. Oba byli opření o stejné mravní základy, vyznávali stejné přesvědčení, ale zřejmě nejen usloeky, ale i lidsky byli typově různí. Opelík velmi klidně sleduje Josefov postupný odklon od dějové beletrie a vůbec beletrie čtenářsky atraktivní /což byla Karlova doména/ k prózám hloubavým, syžetově statickým, úvahovým. V polemice s Pečirkou doloží, že mezi Čapkovými postavami prostých lidí na plátnech a mezi Kulhavým pouťáčkem je názorová souvislost a že obě tvůrčí oblasti vydávaly plody, vyrůstající z jedné duchovní půdy. Opelík svého autora obhájí také nad jeho posledním slovesným projevem - nad básněmi z koncentračního tábora. Tady si vezme na pomoc psychologii válečné touhy po svobodě, aby prokázal, že Čapkov překvapivě tradiční básnická díkce, tak rozdílná od jeho počáteční avantgardní exkluzivnosti, díkce nannose až fánkové jednodušá, vyplývá z potřeby promlouvat k spoluvěákům způsobem, jenž odpovídal jejich vnímání poesie, že tedy Baane z koncentračního tábora nelze měřit běžným kritickými šablonami.

Opelík má poukazy na souvislosti světového výtvarnictví i literatury. Našel styčné body také mezi populárním Saint-Exupérym a J. Čapkem z období Kulhavého pouťáka a Peáno do Kraků. A tady se neubráníl postřeknutí: "...knihy, jimiž navázal /J.Č./ tak skvělé duchovní přátelství a jejichž velikostí se bez nadsázky zařadil

do evropského písemnictví, nabyly přeloženy ani do jednoho cizího jazyka." Tedy další česká žaloba na osud malého národa, jenž se neprobíje na evropské kulturní jeviště jen pro jazykovou bariéru... Opravdu? A přece právě bratr Karel se do světa vypravil jakási "samozřejmě", bez násilného "organizování" překladatelské práce, jak se to děje dnes. Ať rádi či neradi, zakopáváme tady o kámen, který Opalik taktně oběsil. Je fakt, že svérázné duchovní projevy nelze posuzovat jeden druhým, natož jeden druhým přetlonkat, originalita jednoho druhu není srovnatelná hodnotově s jinou originalitou. Stejně je ale fakt, že určitý typ prózy se prostě do sebe uzavírá, zatímco jiný typ jde čtenáři v ústrety. Rozdíly těchto typových tendencí představují, ač to vypadá paradorně, Josef a Karel Čapkové, spočátku spolutvárci, v pozdním věku protiklady. Stěží asi dojde k "převratu" v přijímání slovesné tvorby obou bratrů, údělem Josefovým je asi provždy tiché ústraní, a třebaže kritikova láska k předáčku zkoumání je pochopitelná, musí se smířit s tím, že Josef Čapek nebude nikdy "masově" čten, a tedy ani překládán, ač lectím připomeneme dokonce Saint-Exupéryho. Ale na jeho straně je přece ještě celé velké dílo malířské!

(Opalikova monografie by ani nemusela mít za pozadí bezmocné pokusy dnešních kritických oficiálů, aby vynikla nad průměr. Má nesporně vědecké kvality a je přitom psána se zaujetím, což je vidět i na stylu, zabývá se dílčím zjevem z velkého celku a dochází k obecnější závěru, podnětáje pro dějiny moderní české literatury. Spíná mnoho nového materiálu, upozorňuje na sponstu souvislostí, nabízí nové pohledy a nebojí se riskantních řešení. Až na výjimky /J. Kašek, a kromě mnoha studií o K. Čapkově/ nemáme o jiném spisovatelích moderního českého písemnictví tak vyčerpávající monografii a přitom na takové odborné úrovni. Je to smutné konstatování, ale ještě smutnější je, že tento stav nijak nevedí mocným reglementátorem dnešní kultury.

Milan Jungmann

Když sestoupí ohnivé jazyky...

V rukopisném svazku Tatarkevých Písaček jsem našel lístek s titulkem Lidiční poznáka. J.M. pod ním upozorňoval čtenáře na to, že autor považuje za definitivní jen některé části svého textu. Velice jsem se polekal. Lidiči se přece ujímají děl spisovatelů mrtvých nebo těžce nemocných. Trvalo dost dlouho, než jsem se dověděl, že s Písačkami je to zaplaťbůh jinak. Dodneška vlastně nevím jak. Ani mě to nezajímá. Souhrně jistých okolností přestě vděčíme za to, že jsme dostali do rukou ~~xxix~~ prózu, na níž ještě ulpívají stopy jejího zrodu. Dotýchám se e ní říci, že je nehotová. To, co pe-
dává, počává v úplnosti.

Písačky nabízejí pohled na spisovatelův pokus zachytit jeden jediný zážitek, ztáci jej, najít všechny jeho hlubinné souvislosti. Oč jde? Spisovatel Bartolomej Škzička - nedejme se mýlit ironicky melancholickou stylizací tohoto jména, které jen zdůrazňuje svou konvenční funkci - potká na Suchém nýtě v Bratislavě neobvykle krásnou a krásně neobvyklou mladou ženu a po dvou letech si formou záznamů zpřítomňuje hodiny, které s ní prožil. Historika jejich milování se dá vyprávět na několikový způsob. Je to setkání starého muže s mladím, čvejediným vtělením pochopitelného a nepochopitelného, neboť tak se vždy život na začátku jeví životu na sklonku. Je to však i setkání spisovatele a jeho ctitelky, navíc spisovatele - živé mrtvoly, který upadl v nemilost úřadů a existuje hůř než skromně, zatímco ctitelka má svět dekořán /mezi spisovatelevými úvahami se mihne dokonce i stín podezření, že jí na něho poslala vrchnost/.

Člověk navyklý svému ~~zážitku~~ údělu pocítí zásluhou té ženy obrodívý dotyk svobody a životní nevypočitatelnosti. V neposlední řadě však jde o setkání dvou pohlaví. Jejich milování je ezvláštně neobvykleu ženinou tělesností a sexualitou. Tato žena zřejmě umí vychutnat jak tělesný styk s mužem, tak s ženou. A tak se Písačky znovu a znovu rozbíhají za zachycením těch prchavých okamžiků. Ani na jednom řádku nedají zapomenout, že jejich hybatelem je básník. Tak intenzivní prozaický zápis jsem už dávno nečetl. Sliboval jsem si, že se budu snažit o jeho rozbor, ale nečekázu to. Nečoveču v tuto chvíli analyzovat způsob, jímž je pořízen. Jeho logika, logika všech digresí, reflexí, asociací, všeho toho perušování časových souvislostí, všechno to překrývání epizod a jejich převypravování, to je nesporně logika básně. Nádherná určitost a konkrétnost Písaček je však prozatérského rodu. Je to text šilený i moudrý, oslavný i drsně věcný, extatický i hořce vědoucný, otevřený i plný tajemství. Jeho děj plný milování a sexu se pohybuje mimo meze cudnosti a necudnosti. Láska je v něm opravdu všechno, co se děje mezi dvěma lidmi, kteří se milují. Neuzná Dominiku Tatarkovi poděkovat za to, že mi umožnil tu fascinující četbu. Jsem nad ní němý a těchto pár slov nechce víc než být toho důkazem.

Milan Uhde

A m e r i c k ý - k o n z u m n í r e a l i s m u s

Už pár let se u nás objevují překlady románů amerického autora Arthura Haileého - a jdou dobře na odbyt, jako jistě všude jinde na světě. Haileého knížky jsou bestsellery a náramně přesně demonstrují, co to takový bestseller je a čím se liší od toho, co si kultivovaný Evropan představuje pod pojmem dobrá beletrie.

Začneme však přednostmi tohoto amerického produktu, který odráží historicky podstatný názor na literaturu jako na výsledek v podstatě řemeslné činnosti. Řemeslný výrobek musí mít dobrou technickou úroveň - to je první podmínka, aby se uplatnil na trhu. Průměrná americká próza je, pokud ji známe, jistě na vyšší úrovni, než průměrná evropská beletrie, která často nemá ani to běžné minimum řemeslné zručnosti. Haileého romány jsou po této stránce zdařilé, jinak by v konkurenci neobstály. Autor, který se ve svých prózách stěhuje z jednoho prostředí do druhého, jako by ho nějaký mocný svaz spisovatelů nebo litfond neustále vyháněl "do terénu", umí si suverénně všude najít charakteristické rysy i zajímavé a štavnaté detaily. Americké letiště, americká továrna na automobily, americká banka atd. atd., všechno tu funguje správně a věrohodně. V náležitě atraktivním poměru je vypracována i fabule a její dynamické prvky, konflikty a lidské charaktery.

V živé paměti mám Penězoměnce, kteří vyšli poměrně nedávno. Ve vedení peněžního ústavu se střetávají dvě koncepce: jedna z nich usiluje o kontakty s velkým světem "supranacionálních" monopolů, aby ve spolupráci s nimi našla cesty k závratným ziskům, druhá sází na drobné střádání, omezení všeobecného zadlužení, investice do zlepšení životního prostředí a menších domácích firem. Zloduchem č. 1 je představitel velkého kapitálu i velkého světa peněz a politiky G. G. Quatermain, který je vybavený všemi známými možnostmi korupce, nátlaku, vydírání a násilí, od přepychového letadla, rezidence, krás-

ných slečen, prodejných fotografů až po gorily. Jeho "oběť" a exponent ve vedení banky, Roscoe Heyward, ctižádostivý, zapěklý pokrytec a jeli-mánek nemůže skončit jinak, než špatně. Rozumný, mužný odpůrce Heywardův a jeho vysokých styků, Alex Vandervoort má sice na první zdání jakési nesympatické škraloupky - jeho životní tempo přivedlo jeho nepřizpů-sobivou ženu do blázince - ale v rámci svých možností a lidské sluš-nosti se je snaží napravovat a kromě toho má sympatickou milenkou Margot Brackenovou, která vynáší všelijaké důmyslné stávkové akce v mezích zákona, jež nutí příliš dovolené zaměstnavatele a podniky k ústupu. Pro ženy speciálně je tu vysoce emancipovaná vedoucí pracov-nice banky Edwina D'Orseyová/manžel novinář/, pro barevné kladný, leč trochu tvrdý "bezpečák" Nolan Wainwright. A konečně - last but not least - hraje se také v druhém plánu: kriminální zápletka kolem peněz, které důmyslně ukradne zaměstnanec banky Miles Eastin seznamuje - po patřičně napínavých peripetích - čtenáře s otřesným prostředím ame-rických věznic. Lhostejní nebo podplacení dozorcí, homosexuální "ochrán-ce" - le nakonec stejně všechno dobře dopadne, je tu přece poctivá a všechno chápatící jihoameričanka Juanita Núñezová, která pomůže bí-lému provinilci vrátit se do chudého, ale počestného občanského živo-ta. Mezitím Alex Vandervoort se svým "týmem" zachrání banku před kra-chem a americký život plyne úspěšně dál.

Je to mimochodem až neuvěřitelné, nakolik se tento americký konzumní realismus podobá takzvané dobrým, tj. aspoň slušně napsaným dílům socialistického realismu. Americký autor samozřejmě nemusí tak moc hlídat každé slovo, jako kritika ekonomických, správních a komunál-ních institucí může být ostřejší, jeho hrdinové mohou mít pikantnější lidské vlastnosti. Ale princip je stejný: hrdinou je nakonec nějaký poctivý, pragmatičtější, o málo víc než střední kádr a pro střední vrstvu společnosti jsou také tato díla psána. Není to žádný úplně hodný Fri-dolin, má svou čest a své tradiční americké /nebo velkoruské a socia-listické/ ideály. Bije se s neschopností nahoře a nešvary dole a na-konec vítězí. Román bývá tzv. odvázně kritický k jevům, o nichž se už dávno v příslušném systému obecně píše, nebo které vláda tak jako tak hodlá potírat. Sovětský hrdina bojuje kritikou a sebekritikou v rámci komunistické strany, americký hrdina v rámci nepřekonatelných amerických zákonů a soudů. Ale celkem vzato, pod kůží se nejde, podstata, "věčné" principy a posvátné pravdy-nepravdy zůstávají nedotčené. Vůbec v posled-ní době pozorují, že i díla renomovanějších amerických autorů než je Hailey, např. Updikea /Králíku, utíkej!/ mě nějak neuspokojují. Uběhí to

ty lišky americké až příliš, všechno je přesně vyvážené, dobrota a lumpárna, spád děje i poutavost a jedinečnost detailů, koňská dávka Freuda, ale co je to platné, když mi ty knížky připadají jako milé, dobře propité a proklábosené dýchánky, kde každý jenom pro klid svědomí nebo kvůli konvenci předstírá, že se stýká s lidmi - a ve skutečnosti ho vnitřně nikdo a nic nezajímá. Ale pro život to většinou snad stačí. Možná jsem už starý, nebo nějak moravsky střelený - když si takovou knížku, nezapírám, že s chutí, přečtu, je mi najednou smutno a musím sáhnout po Faulknerovi, Kafkovi, Čechovovi, Camusevi, Běllovi - ale co - i Vančurovi nebo Čapkovi, Kaškovi nebo Krabalovi - a je to, jako by člověk v tu chvíli držel jiného člověka za ruku, cítil její vlhkost, tep, drsnost nehtů - a bylo to to jediné, čeho se může držet v temnotách, které ho obklopují.

jka

P.S.: Je to bída, psát česky. Když už jsme u "románu z pracovního prostředí": takový Páral je ve svých nejlepších knížkách o dvě patra výš než celý Hailey.

LADISLAV PECHÁČEK, jak nás informuje záložka jeho prozaického debutu *AKATÉRI* (Kruh, Hradec Králové 1980), je čtyřicetiletý praktický lékař a žije na chrudimsku. Námět jeho novely je prostinký. Mladí hrdinové - studenti - se rozhodnou, že nastudují Jiráskovu Lucernu, nastudují ji moderně a po svém, to jest s vlastními hudebními a poetickými vložkami. Pro svůj nápad získají i řadu dospělých či dokonce vážených spoluobčanů. Hru nazkoušejí, generální zkoušku natočí i televize. Hlavní hrdina, který je autorem písňových textů ve zkoušené hře, stačí v závěrečné scéně novely proměnit svoji platonickou lásku v lásku mužnou a opouští tak čas svého dětství i čas nedospělého veršování. Svět přišel o básníka i o amatéra. Tak jsme si "uvědomili hranice svých možností. Budou z nás muži a budeme se mít VCELEU dobře." Uzavírá autor svoji prózu.

Příběh i jeho traktování, maloměstské prostředí, nedospělost většiny hrdinů, kolorit amatérského divadélnictví i muzicírování připomene rané prózy Škvoreckého, i když autor nemá Škvoreckého fabulační schopnost. Také doba děje oproti knihám Škvoreckého pokročila nejméně o čtvrt století, během něhož vlivem událostí poztrácela mnoho ze své osobitosti i bizarnosti. Právě to, jakým způsobem vstupuje do celkem idylického (místy zdoluhavého) vyprávění skutečnost sedmdesátých (či snad šedesátých?) let mě na knize zaujalo.

Svět autorových hrdinů je svět přirozený, dá se říci tradiční. Pohybují se v něm lidé, kteří normálně žijí, pracují, milují, baví se, pijí, žvaní či jsou lyričtí, především však dosud hovoří lidskou řečí, přirozeným jazykem. Vedle nich se občas v příběhu mihnou ještě jiní lidé (jsou to vesměs funkcionáři), ředitel podniku, ředitelka školy, referent národního výboru, televizní režisér. Ti všichni jsou představiteli nepřirozeného světa. V okamžiku, kdy se s nimi hrdina setká, začne - snad v jakémsi sebeobraně reflexu - používat jiného jazyka, jazyka fráze. Frázi, jakkoliv je absurdní a směšná, se dá všechno vysvětlit, caluvit, zdůvodnit, zastít. Fráze - to jsou mimikry, které si lze anebo je dokonce záhodno si obléknout, kdykoliv se člověk setká s oficiálním, úředním světem, světem moci. Jenom tak člověk může existovat, dosáhnout cíle. Ostatní to také tak chápou, a i když to, co hrdina v takových chvílích vypouští z úst, je zcela zjevný blábol a žvást, získává si jím obdiv a sympatie ostatních. Chápou totiž, že hájí jediným možným způsobem jejich věc.

Nejsm si jistě, zda tato podoba rozděleného světa je výrazem autorova záměru, anebo zda vznikla do celkem nendročnému příběhu mimoděčně, ať tak či onak je příznačná: svět blábolu žije vedle světa lidského, dotýká se ho, vládne mu. Je ho třeba aspoň v některých okamžicích respektovat, proto je i třeba ovládnout jeho řeč jakkoliv sni absurdně. Jenom tak se "z nás mohou stát muži", kteří se budou mít "VCELEU dobře".

Chtěl jsem psát o něčem jiném, než budete nakonec číst, ale změnil jsem úmysl. Chtěl jsem, a už jsem toho měl odstavec, psát o emigraci, protože zase prý asi čtvacet lidí chce se z této země vytrhnout. Mínil jsem, a už jsem ^{měl} začátek, uvažovat o tom, jaká je to pro nás všechny porážka a ztráta, jejíž základ byl podle mě asi půl hodiny trvajícím úvahám položen na "železničářském plese" roku 1977. Větu o tom jsem pak ale škrtnul, jelikož se nechci bez řádného důmyslu hádat s Hejčánkem, a na důmysl neměl jsem chuti ani času. Hejčánka tu jmenuju ne z potměšilosti, nýbrž z respektu a nouze: vždyť on tu zbuďe z ostrých hádačů pomalu sám, když ti, co opouštějí toto slzavé údolí, ztrácejí ke sporům a pozůstalými titul. Vidíte, podobnou výměšnou větu k emigrantům měl jsem i v tom prvním odstavci. Její jakási nespravedlivost mi však z opatrnosti vadila, proto jsem ji doprovodil uznáním, že každý má právo zachránit se ze svého nebezpečí, a já mám svých starostí dost. Pak jsem se na ten první odstavec, který byl o polovičku kratší než tento, tři dny neschopně díval, než jsem poznal, proč mi to dál nejde: musel bych začít psát o jistých zlých příhodách, jejichž pachatelé neřeší si být jmenováni, dostal jsem siciliánský strech, vytočil jsem ze stroje list zkroucený přemýšlením, roztrhal ho a spláchl.

Několik dní jsem potom hledal lepší téma. Už jsem myslil, že ho mám, když jsem jednou seděl v autobuse blízko Řidíče slyšel z jeho vysílačky nesrozumitelné vzrušení, z něhož pojednou vynikl zřetelný řídící hlas: "Vyřizněte gumu a vyendte okno, ať můžou cestující vystoupit, přepínám!" Představil jsem si senzační polohu toho druhého autobusu a jak se asi tváří ti cestující. Ještě než jsem vystoupil, dovířel jsem se z vysílačky ukončení té události: "Zranění mezi cestujícími žádná." A tak nebylo o čem dál přemýšlet ani psát.

Dále jsem hledal námět, snadný a aspoň malebný, když ne důležitý, ale vyloučil jsem zahradu, protože o té jsem psal minule. A tu když

Jsem v metru jel po schodech nahoru a nedržel se té černé gummy, protože se mi oškliví, zazněl pokyn: "Upozorňujeme cestující, aby se drželi pohyblivých nožek. Neuporlechnutí může být pokutováno!" On se mělo kdo držel, a teď už se teprv nikdo nemohl chytnout, zvláště já. Snad při příští jízdě se všichni budeme držet, ale teď přeci nebudeme komusi dělat tajtrlíky. Rozpředl jsem úvahu o této obecné potřebě nedůležitého odporu, a jak mě schody vynášely, zvedala se má mysl k vynikajícímu smělému námětu, který si už domyslíte. - Já ne, já jsem je už nahoře na rovině zamítl.

V posledním fejetonu měl ja-em větu, že se tráva u nás za poslední roky stala zatraceně nízkou. Jeden můj špatný známý, s nímž se pravidelně vídám, mi i tuto skromnou narážku na poměry vytkl, protože je to prý pomluva, takže se nemám dívat, až vznikne kampaň o mém životě. Překvapilo mě, co to říká, a zeptal jsem se, kdo by jí měl zařídít. Řekl, že lidé, kteří se na mne hněvají, ať tady či v zahraničí, z čehož jsem poznal, že tady, i v případě, že v zahraničí. Protože tento můj známý nikdy neříká nic bez účelu, rozčileně jsem pravil, že si jeho slova poznamenám. Dále jsem řekl, že udělám pokus: nebudu psát o poměrech, o politice a o vládě, zdaleka se tomu vyhnou, a pak uvidíme, jestli se mi nakonec vůbec dovolí psát o čemkoliv. Budu schválně dodržovat zákony a stane se ze mě takový dodržovač zákonů, že nás oba jednou, ano i jeho, bude ministerstvo vnitra vystavovat vycpané.

Tak! A prosím, ať si každý věimne, že slovo dodržuju. Předchozí odstavce dokazují, a jakou odpovědnou náměnou jsem se vyhnul každému páchnoucímu námětu, i když mi leželo v cestě.

Minulý večer telefonoval Josef a pravil, že mi příštího dne doveze ten hnůj. Druhého dne brzo ráno jsem byl... no zase tentéž jako v posledním fejetonu, stycha dodávku přijal. Měl přijet v devět, ale zdržel se o dvě hodiny. Zatím jsem profezoval křoví, přemýšlel o lidech, kteří se na mě tím způsobem zlobí, a pozoroval nízká šedá oblaka, z nichž tu a tam vypečla krupka sněhu a zachrestila v listí. Hnoje bylo plné ná-

kladní auto. Josef jej shazoval do brány a já ho odvážel. Nejprve jsem dal pár koleček k rybízu, potom na záhon, kam přijdou brambory, a nějaké kolečko pod jabloně. Hněj později zaryju. Pak jsem ho vrátil na hromadu u zdi. Ech, třeba se ani nedovím nic, vždyť skoro nečtu noviny, a kdyby to bylo moc drzé, tak jim odpovím. Ale oni ani neumějí psát jinak než blbě, takže možné bude nejlíp vůbec si toho nevšímat.

Už dávno se bojím, že odvážením úrody se zahrada snižuje. Proto jsem teď měl pocit, jako bych jí zachraňoval. Zeptal jsem se Josefa a on pravil, že dle výzkumů země na poli ubývá tolik, kolik se jí odnese na kořenech rostlin, jinak ne. Když shodil hněj s auta, šli jsme svačit. Přitom jsem chtěl Josefovi platit, on však nic nevzal, jediné za neftu. Při hovoru náhle zaštěrchal sirkami, což mě udivilo, a tu mi vysvětlil: "Od generální opravy musím při startování zapalovat auto sirkama." Řekl jsem: "Nechceš, já ti dám na cestu drobné suché třísky."

^{Než}
~~Když~~ odjel, přislíbil mi ještě jednu fóru. Odvážel jsem pak hněj do samé tmy. Asi šest koleček jsem nechal sousedovi, který ho obdivoval, jak je proleťelý a mestrý. Byla ho značná hromada, musel jsem si dát fošnu a navážel jsem jej nahoru, aby zabíral méně místa a měl co nejmenší odpočívací plochu. Ještě ho pak pokryju hlínou. Celou dobu jsem přitom myslil na to, že konečně dělám pro zahradu něco nad pouhý koloběh hmoty. Něco, po čem nezůstávají v zemi prázdné vyratované díry. Ať cokoli napíšou, pořád budu lepší než oni.

/Listopad 1981/